

Sociodemografska studija

Projekt

PUT-UP ISTRE

Prostorno uređenje teritorija – unutrašnjost i priobalje Istre

SOCIOLOŠKA ANALIZA

Autor: prof. dr. sc. Vladimir Lay, sociolog i politolog

Zagreb, 6. prosinca 2015.

Impressum

Operativni program Slovenija – Hrvatska 2007-2013 / Operativni program Slovenija – Hrvatska 2007-2013 (Evropski fond za regionalni razvoj / Evropski sklad za regionalni razvoj)

Prostorno uređenje teritorija – unutrašnjost i priobalje Istre (PUT-UP ISTRE) / Prostorska uređitev območja – notranjost in primorje Istre (PUT-UP ISTRE)

Vodeći partner 1: Zavod za prostorno uređenje Istarske županije, Riva 8, 52100 Pula

Partner 2: Mestna občina Koper, Verdijeva ulica 10, 6000 Koper

Partner 3: Grad Pula-Pola, Forum 1, 52 100 Pula

Partner 4: Regionalni razvojni center Koper, Ulica 15. maja 19, 6000 Koper

Partner 5: Univerza v Ljubljani – Fakulteta za arhitekturo, Zoisova cesta 12, 1000 Ljubljana

Partner 6: Grad Buzet, II. istarske brigade 11, 52 420 Buzet

Naručitelj Sociodemografske studije: Zavod za prostorno uređenje Istarske županije
Riva 8, 52100 Pula.
Hrvatska

Voditelj Sociodemografske studije za projekt PUT-UP ISTRE: prof. dr. sc. Vladimir Lay

Autor Sociološke analize kao sastavnog dijela studije: prof. dr. sc. Vladimir Lay

Sociološka analiza završena: 6. prosinca 2015. u Zagrebu.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Osvrt na razvojnu situaciju pograničnog područja hrvatske Istre – razlike između priobalja i unutrašnjosti	3
2.1. Osnovni podaci o broju ljudi, o gustoći naseljenosti i broju naselja	4
2.2. Stupanj razvijenosti mjeren indeksom razvijenosti.....	5
2.3. Udio i raspored ekonomski aktivnog stanovništva u pograničnom području	9
3. Empirijsko istraživanje stavova lokalnih javnih uprava i stanovništva – metodološke napomene	11
4. Rezultati empirijskog sociološkog istraživanja	12
4.1. Problemi postojeće kvalitete življenja – unutrašnjost i priobalje.....	13
4.1.1. Glavni problemi postojeće kvalitete življenja	13
4.1.2. Učestaliji odgovori ali specifični za priobalje i unutrašnjost.....	15
4.2. Prijedlozi za razvoj i unapređenje kvalitete življenja	17
4.3. Prijedlozi za unapređenje SLO- HR prekogranične suradnje u Istri.....	20
5. Smjernice za dugoročni održivi razvoj pogranične Istre	22
6. Zaključak.....	25
7. Literatura.....	32
8. PRILOZI.....	33
Prilog 1 Anketni upitnik.....	33
Prilog 2 Lista pitanja za intervju.....	33

1. UVOD

Plan projekta Prostorno uređenje teritorija - unutrašnjost i priobalje Istre (SLO-HR) uz prostorno-urbanističke analize predvidio je i izradu Sociodemografske studije. Demografska studija je izrađena tijekom ljeta 2015. godine i dala je detaljni uvid u ljude, stanovništvo kao bazični resurs života i razvoja na ovim pograničnim prostorima.

Ovdje predstavljamo Sociološku analizu koja je sastavi dio Sociodemografske studije. Sastoji se od tri dijela:

- A. Sociološka interpretacija demografskih podataka i drugih podataka o razvoju pograničnog područja s ciljem jasnog profiliranja karakteristika priobalja i unutrašnjosti kao sastavnih, ali razvojno vrlo različitih dijelova pograničnog teritorija.
Prva napomena: priobalje i unutrašnjost se značajno razlikuju prema stupnju razvijenosti i osnovnom ritmu života. Život na obali brui od različitih aktivnosti i njihovog intenziteta, posebno u ljetnoj sezoni. U kontinentalnom zaleđu je manje ljudi, manje je dinamično, ukupno je manje ekonomski produktivno, sporije, mirnije.
Stoga je prije "prostornog uređenja teritorija", tako smatramo, vrlo korisno i sociološki pojasniti ljudske, nematerijalne generatore razvojnih postignuća i modernizacijskih procesa, odnosno činitelje razvojnih zaostajanja i razvojne re-tradicionalizacije ovih dvaju dijelova pograničnog područja.
Druga napomena: nije današnja slabija razvijenost "unutrašnjosti" za budući razvoj – nedostatak, možda je upravo prednost, posebno ako imamo na umu opredjeljenje za održive razvojne solucije i u prometu, u poljoprivredi, i u turizmu, gospodarstvu uopće te očuvanju prirodne sredine.
- B. Analiza pitanja i problema kvalitete života na pograničnom teritoriju, poželjnih pravaca razvoja Istre na HR dijelu te pograničnih odnosa koja je napravljena na temelju rezultata empirijskih istraživanja predstavnika jedinica lokalne samouprave (JLS) metodom intervjua i rezultata ankete na uzorku stanovništva u pograničnoj zoni provedene u listopadu 2015. godine. Pri tome smo za potrebe projekta PUT-UP ISTRE, koji je izrazito interdisciplinaran, naglasak stavili na osnovne strukture stavova a ne na detaljiziranu kvantitativnu analizu.
- C. Artikulacija ciljeva održivog razvoja Istre u cjelini i pograničnog sjevernog područja posebno. Dodatno smo se odlučili na temelju bogatog istraživačkog iskustva u ovoj temi dati preporuke za konkretne održive razvojne solucije za daljnji prostorni i ukupni razvoj pograničnog područja za razdoblje do 2030., ako ne i više godina. Napomena: to nisu preporuke za bilo kakav razvoj već upravo onaj koji se rukovodi ekološkom, ekonomskom, te sociokulturalnom održivosti kao kriterijem razvojnih odabira.

Jedan od idejnih vodilja pod kojim se radi ovaj projekt glasi: **"Ulaganje u Vašu budućnost"**. Osnovna zamisao sociološke analize kao dijela projekta je istražiti mogućnosti i ograničenja unapređenju kvalitete života i učinkovitije organizacije i razvoja prometa, poljoprivrede, turizma, odnosno ukupne ekonomije i društvenog života na cjelokupnom prostoru slovenske i hrvatske Istre. Pritom se ovaj prostor Istre pokušava sagledati i interpretirati kao cjelina bez obzira što ga državna granica dijeli na dva državna pod-teritorija od kojih dijelovi unutrašnjosti s obje strane granice imaju karakter periferije.

Predmet sociološke analize je i unapređenje i obogaćenje prekograničnih veza i odnosa između hrvatskog i slovenskog dijela Istre. Ovdje se u naglašenoj formi pojavila tvrdnja da „ljudi na terenu“ normalno žive, druže se, surađuju, trguju, mnogi iz hrvatske Istre i rade u Sloveniji ili Italiji pa dnevno putuju i prometuju ovim prostorima. S druge strane je tzv. visoka politika, državni odnos Ljubljane i Zagreba, koji posljednjih desetljeća i godina ne krasi uvijek normalnost, dobro uzajamno razumijevanje i uzorna suradnja.

Projekt PUT UP ISTRE je stručni projekt i ne razmatra političke aspekte (ne)suradnje dviju država. Stoga samo kratke napomene. „Visoka politika“, odnosi između Republike Slovenije i Republike Hrvatske kao odnosi država značajno su-determiniraju probleme i prepreke za bolju suradnju u ovom lokalnom pograničnom području.

- A. Prvo, poseban primjer koji već dugo i teško opterećuje odnose dviju država je prijedor oko definiranja dijela pograničnog područja, oko morske granice u Piranskom zaljevu.
- B. Procene i odnose u ovom pograničnom prostoru determiniraju i otežavaju razlike u EU režimu koji ima Slovenija i Hrvatska. Republika Hrvatska nije u Šengen sustavu otvorenih granica i slobodnog kretanja ljudi, roba i usluga bez kontrole, a Republika Slovenija jest. U tome smislu ove dvije zemlje nisu još ravnopravne jer granični režimi nisu isti, nisu jednakopravni.

Sociološka analiza pruža svježiu, konkretnu, empirijsku građu koja izravno upućuje na glavne probleme kvalitete življenja i lokalnog razvoja i suradnje. Ova analiza planerima prostora: A. skreće pažnju na konkretne ljudske resurse razvoja i društvene odnose u ovome području kao važne nematerijalne silnice razvoja; B. prenosi prijedloge građana i predstavnika jedinica lokalne samouprave o temi - što činiti i učiniti da bi se razina kvalitete življenja i razvoja podigla na višu razinu, a neki važni razvojni dugoročni problemi konačno riješili.

2. OSVRT NA RAZVOJNU SITUACIJU POGRANIČNOG PODRUČJA HRVATSKE ISTRE – RAZLIKE IZMEĐU PRIOBALJA I UNUTRAŠNJOSTI

Nakon osamostaljivanja Republike Hrvatske i Republike Slovenije 1991. taj dio Istre postao je granični pojas/zona između dviju novonastalih država te je upravo kao takav pogranični ili pri granični. Promjenama administrativno-teritorijalnog ustroja krajem 1992., tj. početkom 1993. taj prostor postaje fragmentiran.

Valja još dodati, kako je dio ovog prostora bio pod tzv. Zonom B Slobodnog Teritorija Trsta, a 1956. došlo je i do korekcije granice između tadašnje NR Slovenije i NR Hrvatske tako da je sjeverni dio tadašnje Općine Buje pripao Sloveniji.¹

Obalni dio ovog područja je unutar hrvatskih pokazatelja o razvijenosti pretežno visoko razvijen, dok se unutrašnjost može s pravom kvalificirati kao manje razvijen i postepeno razvojno zaostajući dio Istre. To potvrđuje cijeli niz podataka.²

Osnovne karakteristike današnjeg stupnja i profila razvoja pograničnog područja Istre skicirat ćemo preko tri temeljna sociodemografska i razvojna pokazatelja, a to su:

1. Gustoća naseljenosti – broj naselja;
2. Indeks razvijenosti na razini općina i gradova (uz komparaciju s hrvatskim županijama);
3. Udio aktivnog stanovništva iznad 15 godina. Prostorna distribucija u pograničnom području.

Kada analiziramo podatke za obalni dio pograničnog područja i kontinentalnog, većim dijelom brdskog (Buje, Grožnjan, Oprtalj, Buzet), pa i planinskog (Lanišće), nameće se osnovni dojam da je riječ o "dva svijeta". I to bez obzira na sličnost glede prirodne sredine i kulture i ostale temeljne elemente sjevernoistarskog "doma" (grč. oikosa).

Razvojne teme i problemi su različiti. U unutrašnjosti mnogo toga još nedostaje za suvremenu kvalitetu življenja.³ Obalni pojas je preko modernizacije "pogonjene" prvenstveno turističkim razvojnim ambicijama i povećanjem ponude na toj osnovi puno razvijeniji. U zapuštenim, slabije razvijenim dijelovima kontinentalne sjeverne Istre život sustavno demografski i u cjelini lagano zamire. Prirodna sredina je zaštićena i samim ne-razvojem i djelomično mijenja profil zbog opće zapuštenosti. S druge strane, ovakav ambijent je odlična podloga za agroturizam koji se ovdje godinama uspješno razvija kao i za različite oblike "outdoor" sportova i rekreacijskih aktivnosti.

¹ I još ovaj detalj: Granica Zone B STT-a prolazila je današnjom Općinom Grožnjan. Nakon konstituiranja tadašnje Općine Oprtalj 1952. godine njena zapadna granica prema Zoni B STT-a obuhvaćala je naselja Šterna, Makovci, Završje i Antonci (Zupanc, 2009: 62).

² Vidjeti „Demografsku studiju“ kao dio Sociodemografske studije urađene za projekt PUT-UP ISTRE, u srpnju 2015. godine.

³ Tako u jednom Oprtlju kao općinskom središtu sugovornici u 2015. godini čeznu za dućanom koji bi radio cijeli dan i koji bi bio bolje opremljen. Ne treba reći da postoji samo jedan dućan, a da u brdskoj okolini u kojoj ima niz sela i zaselaka u radijusu od desetak kilometara nema niti jednog dućana.

S druge strane, cijelo zapadno istarsko obalno područje, uključujući i Umag i Novigrad u pograničju, doživljava ljetno nagomilavanje ljudi i vozila, stalnu kongestiju, zgušnjavanje funkcija i sadržaja, narastanje prometa – ljeti do nemogućih i neugodnih razmjera. Prirodna sredina se smanjuje, apartmanizacija i betonizacija obale sustavno zauzimaju sve veće površine. Linija morske obale sve više prestaje biti slobodna i svima dostupna. Privatna svojina često tehnički priječi pristup moru bez obzira na zakonsko određenje uskog dijela obalnog pojasa kao općeg dobra.

2.1. Osnovni podaci o broju ljudi, o gustoći naseljenosti i broju naselja.

Krenimo u prikazu stanja ljudskog resursa u "priobalju i unutrašnjosti" od osnovnoga – od broja ljudi na nekom dijelu ovog teritorija.

Tablica 1. Pogranična Istra - Površina, stanovništvo, gustoća naseljenosti i broj naselja 2011.

Općina/Grad	Površina (km ²)	2011.	Gustoća naseljenosti (st/km ²)	Broj naselja
Brtonigla – Verteneglio	33,1	1.626	49	5
Buje – Buie	99,3	5.182	52	21
Buzet	167,3	6.133	37	70
Grožnjan – Grisignana	67,4	736	11	10
Lanišće	144,1	329	2	14
Novigrad – Cittanova	26,8	4.345	162	5
Oprtalj – Portole	60,2	850	14	16
Umag – Umago	81,7	13.467	165	23
Ukupno	680,1	32.668	48	164
Istarska županija	2.815,3	208.055	74	655
Republika Hrvatska	56.578,4	4.284.889	76	6.756

Izvor: Središnji registar prostornih jedinica RH, DGU, Zagreb, 2013.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., www.dzs.hr

Razlika između priobalja i unutrašnjosti je velika i odmah upada u oči. Razlike u gustoći naseljenosti kreću se od 2 stanovnika na km² u planinskom Lanišću (označeno plavim), preko 11 stanovnika u brdovitoj općini Grožnjan ili 14 u Oprtlju pa do 162 - 165 stanovnika na kilometar kvadratni na području obalnih gradova Umag i Novigrad (označeno crvenim).

Prva situacija graniči s pustoši i depresijom, druga znači životnost koja je ugodna i koja se doživljava pozitivno i poticajno. U demografskoj studiji je ova razlika u situaciji s ljudima, sa stanovništvom kao temeljnim akterom i "pogonskom silom" razvoja na priobalju i u kontinentalnom dijelu i podrobno razmotrena. Ovdje valja konstatirati da je priobalje u ukupnosti demografski vitalno, mada je odnos umrlih i rođenih nepovoljan čak i ovdje. Zaleđe, kontinentalni dio razvojno oslabljen i tvrdom

granicom prema Sloveniji, sustavno sociodemografski slabi, gustoća broja stanovnika je sve manja i socijalna energija promjene i razvoja napušta ove lokalne teritorije.⁴

Priča o razvoju općine Oprtalj i mjesta Oprtalj izuzetno je ilustrativna za ovu tvrdnju, za cijeli ruralni pogranični istarski kraj. Riječ je o općini sada već s manje od 850 stanovnika, od čega 425 "ekonomski neaktivnih". Riječ je o teritoriju obitavanja ljudi smještenom na oko 300-400 m/nm, sa značajnim udjelom starijeg stanovništva, pretežno ruralnom. Glavne djelatnosti su poljoprivreda, stočarstvo i agroturizam. Industrije ovdje nema, čak ni prehrambene.

Ovu osnovnu sliku slabog razvoja i u ukupnosti slabelih socijalnih energija ne mijenjaju ni pojedine svijetle točke u obliku uspješnih agroturističkih ruralnih punktova ili obnove nekih starih zgrada u funkciji umrežavanja u turističku ponudu. To dakako ne znači da nema određene "mirne živosti" i života, tek nema upečatljivog i modernog razvoja. Na kvalitetnoj osnovi prirodne i kulturne baštine nije da nema budućnosti, ali danas sve više nedostaje ljudi, razvojnih planova i odluka, investicija i razvojnih poteza.⁵

Kuće se stalno kupuju, ali stalnih novih stanovnika, doseljenika još nema puno. Nije nemoguće danas zamisliti da će i priobalje (kao što je danas dio grada Novigrada, naselja Dajla i mnoga druga) i unutrašnjost pograničnog područja Istre postati za 10 – 20 godina prostor gradova i naselja gdje dominiraju vikendice! To bi mogle biti već 2025. godine zone naglašenijeg sekundarnog stanovanja koja će oživjeti u toplijim mjesecima i za razne praznike kroz prisustvo vlasnika kuća i stanova iz Slovenije, Austrije, Italije, južne Njemačke i drugih, pretežno, pretpostavljamo, europskih zemalja. Blizina destinacije, kulturalna bliskost destinacije, niži troškovi, bolja klima, ugodna i sačuvana prirodna sredina, kvalitetna hrana i gastronomija i još mnogo toga trajni su magneti i izvori privlačnosti za probirljive i proračunate građane Europe.

2.2. Stupanj razvijenosti mjeren indeksom razvijenosti

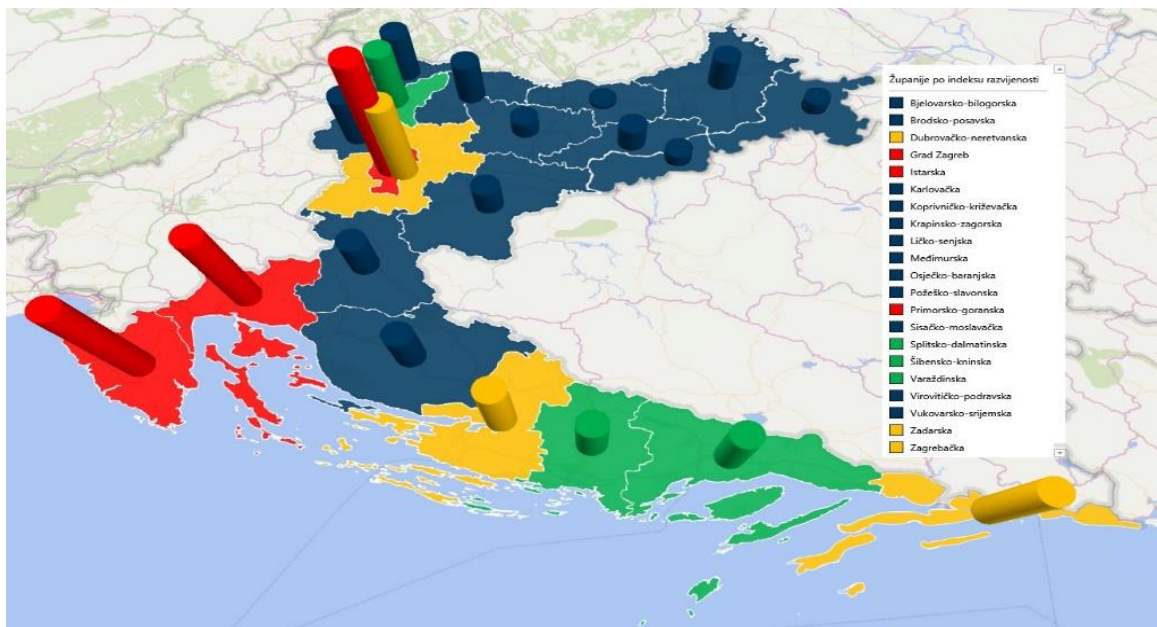
Ovdje ćemo predstaviti i usporediti indeks razvijenosti na razini županija Hrvatske i indeks razvijenosti za pogranično područje hrvatskog dijela Istre.

⁴ Općinu Oprtalj pratimo i istražujemo uživo od 1974 godine, dakle punih 40 godina. Za osnovni nalaz da ukupna socijalna energija ovog lokalnog kraja polako i stalno slabi imamo višestruke setove longitudinalnih podataka i kvalitativnih dokaza iz „promatranja s učestvovanjem“. Tu nema razvoja i napretka kakav je prisutan u priobalju ili pak u većim gradovima u unutrašnjosti pograničja kao što su Buzet i Buje.

⁵ Iz intervjua s vinarom Kozlovićem iz Momjana (grad Buje) informirani smo da za daljnji razvoj djelatnosti ove vrlo uspješne i poznate vinarije nedostaje mladi stručni kadar. Njega u samom Momjanu nema, a nema ga ni u bližjoj okolici. Što činiti? Privući ih da dođu živjeti i raditi u Momjanu? Kako? Stipendirati ih već na studiju? Omogućavati im rješenje stambenog pitanja u samom Momjanu? Nuditi visoka primanja? Što?

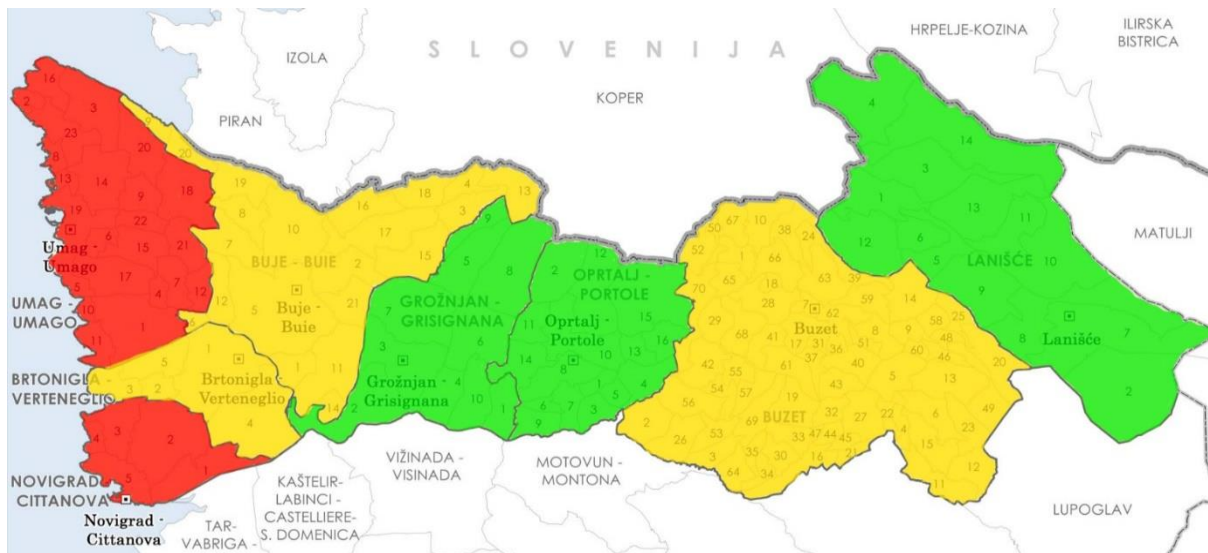
Grafikon 1. Republika Hrvatska – Indeks razvijenosti županija, 2013. godina

Hrvatski prosjek = 100%

Legenda za Grafikon 1. i 2.: 125% i više od hrvatskog prosjeka, 100%-125%, 75 – 100%, 75% i manje od hrvatskog prosjeka

Grafikon 2. Pogorično područje hrvatske Istre – Indeks razvijenosti, 2013 godina

Izvor podataka za oba grafikona: ODLUKA O RAZVRSTAVANJU JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE PREMA STUPNJU RAZVIJENOSTI, 2010.; Vidi: www.rera.hr

Što je indeks razvijenosti, od čega je sastavljen i što pokazuje? Najkraće, to je klaster indikatora koji se sastoji od sljedećih elemenata: 1. dohodak po stanovniku, 2. proračunski prihodi jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku, 4. opće kretanje stanovništva, 4. stopa nezaposlenosti, 5. stopa obrazovanosti (srednja naobrazba).⁶ Svi ovi pokazatelji zajedno daju sliku stupnja razvijenosti kombinirajući broj ljudi i njihovo kretanje, udio nezaposlenih, udio obrazovanih na srednjoškolskoj razini te podatke o osobnim i prihodima općine / grada.

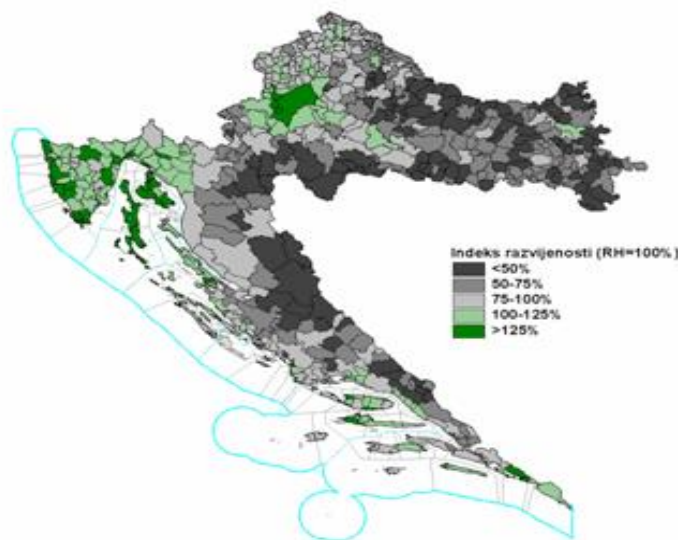
Prethodna dva grafička prikaza za potrebe sociološke analize razvijenosti pogranične Istre osnova su za sljedeće komparativne tvrdnje:

- A. Istarska županija zajedno s Primorsko-goranskom županijom i Gradom Zagrebom prema ovom klasteru indikatora razvijenosti čini "prvu ligu" razvoja u Hrvatskoj. Na navedenom grafičkom prikazu je vidljivo da ove tri administrativne jedinice imaju prosječni indeks razvijenosti viši od 125% hrvatskog prosjeka (100%). Kako stoje druge županije, odnosno gradovi i općine najzornije pokazuju podaci za indeks razvijenosti na razini Hrvatske iz 2010. godine. (Grafikon 3.)
- B. Brtonigla (112%), Buje (105%) i Buzet (115%) su u kategoriji 100 – 125 % hrvatskog prosjeka. Ispod hrvatskog prosjeka, u razredu 75 – 100% su Oprtalj (93%), Lanišće (96%) i Grožnjan (97%).
- C. Istra je u prosjeku prema indeksu razvijenosti gledano u hrvatskom kontekstu "prva liga" što ne znači da je to i svaka njena općina i grad. To se posebno odnosi na općine i gradove u pograničnoj zoni. Iz Grafikona 2. se vidi da su gradovi Umag (135%) i Novigrad (142%) u toj "prvoj ligi".
- D. Mjerila donjeg i gornjeg praga razvoja u Hrvatskoj su vrlo različita i ovise od polazišta i lokacije življenja ocjenjivača. U Istri se sustavno smatra da je unutrašnja Istra slabo razvijena. Slaba razina razvoja, znatno niža od ove istarske razine u mnogim dijelovima (uzmimo samo ruralnu Slavoniju i Liku kao primjer) uopće se ovdje nema na umu kao kontrolni, "bočni" kriterij. Cjelina slike indeksa razvijenosti na razini Hrvatske (Grafikon 3.) za vrednovanje i prosudbe stanja razvijenosti u Istri nije aktualan i operativni kriterij.

⁶ Indeks razvijenosti uveden je 2013. godine radi što objektivnijeg mjerenje stupnja razvijenosti svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u Republici Hrvatskoj. Na temelju Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske («Narodne novine», broj 153/2009), Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 27. prosinca 2013. godine donijela odluku o razvrstavanju općina i gradova prema indeksu razvijenosti. Teritorijalne jedinice koje više od 25% zaostaju u razvoju za prosjekom Republike Hrvatske (tj. imaju vrijednost indeksa razvijenosti manji od 75%) imaju pravo na status potpomognutih područja.

**Grafikon 3. Hrvatske razvojne razlike -
 Indeks razvijenosti po općinama i gradovima, godina 2010.**

HRVATSKE RAZVOJNE RAZLIKE

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i europskih integracija, Zagreb, 2010.

I iz ovog ugla gledanja potvrđuje se slika značajnih razlikovanja u profilu i stupnju razvoja pograničnog područja Istre. Kontinentalne male općine Oprtalj, Lanišće i Grožnjan u pograničnoj zoni jesu dio Istre kao "prve lige" razvijenosti Hrvatske, ali unutar nje, zajedno s još nekolicinom istarskih kontinentalnih malih općina kao Cerovlje (86%) i Motovun (88%) i drugima čine relativno "dno dna" istarske razvijenosti.

Dakle, pogranična kontinentalna Istra – tri općine Oprtalj, Lanišće i Grožnjan, te donekle gradovi (Buje i Buzet) – slabije je naseljena, ima ukupno i relativno manje ljudi, profil i stupanj razvijenosti je relativno slab u pogledu demografske stabilnosti, obrazovanosti, zaposlenosti te prihoda. Uzgred, istarska razvojna pogranična situacija je u kontekstu Hrvatske još i povoljna, znatno povoljnija nego što je to ona u malim općinama u Slavoniji, u Lici, na Baniji i Kordunu te u brdskoj Dalmatinskoj zagori. U pedesetak malih općina Republike Hrvatske indeks razvijenosti je ispod 50 % hrvatskog prosjeka!

Sažeto dokumentiranje razvojnih razlika između priobalja i unutrašnjosti pograničnog područja Istre zaokružiti ćemo prikazom udjela i rasporeda ekonomski aktivnog stanovništva prema općinama i gradovima, te naseljima u pograničnom području.

2.3. Udio i raspored ekonomski aktivnog stanovništva u pograničnom području

Pogranično područje Istre prema pokazatelju udjela ekonomski aktivnog stanovništva⁷ ima zasebne karakteristike. Ukupno je u tom području u vrijeme Popisa stanovništva 2011. bilo 12.674 ekonomski neaktivnih i 15.773 aktivnih, od čega 13.980 zaposlenih i 1.793 nezaposlenih. O ukupnog broja od 32.668 stanovnika ekonomski aktivnih je bilo 48,3%.

Tablica. 2. Stanovništvo staro 15 i više godina prema aktivnosti 2011.

Općina/Grad	Ukupno	Ukupno (15+)	Radna dob (15-64)	Ekonomski aktivni			Ekonomski neaktivni	Nepoznato
				Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni		
Brtonigla – Verteneglio	1.626	1.451	1.169	763	691	72	688	-
Buje – Buie	5.182	4.541	3.703	2.543	2.193	350	1.994	4
Buzet	6.133	5.289	4.328	3.067	2.811	256	2.220	2
Grožnjan - Grisignana	736	652	498	289	270	19	363	-
Lanišće	329	299	200	112	102	10	187	-
Novigrad - Cittanova	4.345	3.771	2.978	2.044	1.831	213	1.726	1
Oprtalj – Portole	850	765	583	340	306	34	425	-
Umag – Umago	13.467	11.707	9.591	6.615	5.776	839	5.071	21
Ukupno	32.668	28.475	23.050	15.773	13.980	1.793	12.674	28
Istarska županija	208.055	180.239	142.780	94.801	82.896	11.905	85.244	194
Republika Hrvatska	4.284.889	3.632.461	2.873.828	1.796.149	1.503.867	292.282	1.834.014	2.298

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., www.dzs.hr.

Najviša stopa bila je u Gradu Buzetu (50,0%), a najmanja u Općini Lanišće (34,0%).⁸ Uz Grad Buzet, gradovi Umag, Buje i Novigrad te Općina Brtonigla imaju stopu iznad prosjeka Istarske županije. Oprtalj s 40,0%, Grožnjan 39,5% i Lanišće s 34,0% su dakako na začelju i u ovome pokazatelju.

Prostorni raspored ekonomski aktivnog stanovništva u pograničju na razini naselja dodatno argumentira postojanje velikih razlika između priobalja i unutrašnjosti.

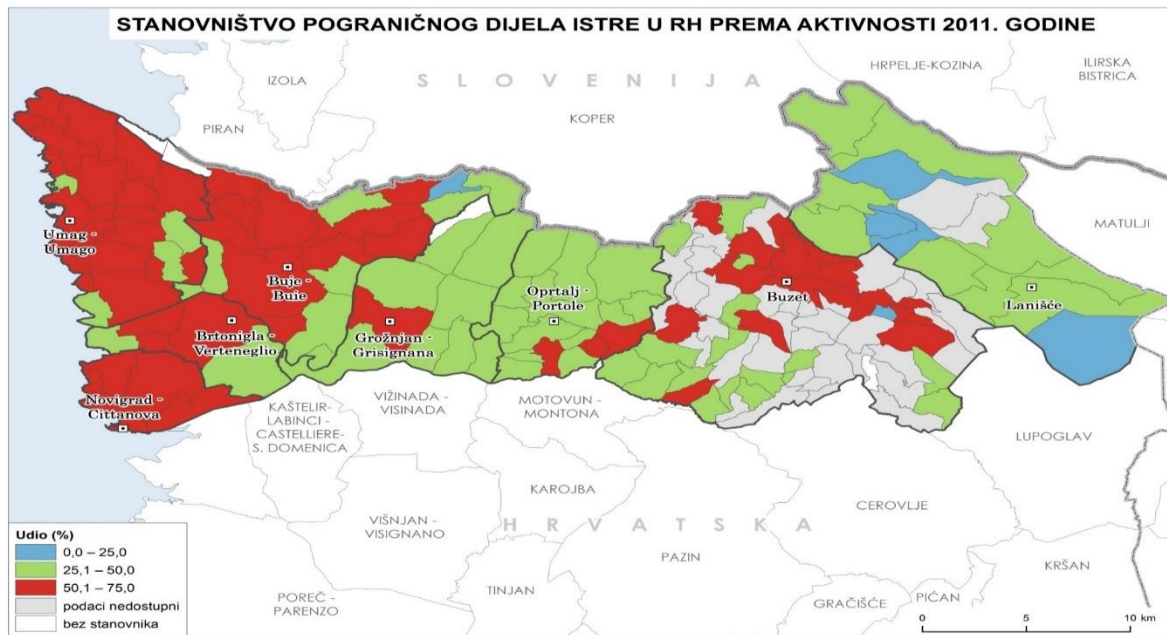
U većem dijelu naselja ruralne unutrašnjosti udio ekonomski aktivnog stanovništva je između 25 – 50%. U općini Lanišće kao planinskom predjelu, te u općini Buje uz samu granicu sa Slovenijom prisutna je i situacija u kojoj je 50 – 75% ekonomski neaktivnih stanovnika.

⁷ Ekonomskom aktivnošću smatra se svaka aktivnost osoba koje pridonose ili su spremne pridonositi proizvodnji dobara i usluga u određenome (referentnom) razdoblju u radi stjecanja sredstava za život. S obzirom na dob, to je stanovništvo staro 15 i više godina koje se dijeli na ekonomski aktivno stanovništvo koje uključuje zaposlene osobe i nezaposlene osobe. Ekonomski neaktivno stanovništvo uključuje umirovljenike, osobe koje se bave obavezama u kućanstvu, učenike i studente i ostale neaktivne osobe.

⁸ Valja podsjetiti da se naselja u ovoj općini nalaze na nadmorskoj visini od 500 do 730 metara.

Probalne gradove Umag i Novigrad te općinu Brtonigla karakterizira pojava s 50 – 75% ekonomski aktivnih, a isti je slučaj i s gradom Buje.⁹ Nekoliko statističkih naselja u pograničnom području više nema stanovnika. (vidi Grafikon 4).

Grafika 4. Prostorni raspored ekonomski aktivnog stanovništva po općinama, gradovima i naseljima pograničnog područja Istre

Izvor: „Demografska studija“ za projekt PUT-UP ISTRE.

Zaključno, prikaz podataka o: a) broju stanovnika i gustoći naseljenosti; b) indeksu razvijenosti i c) o udjelu i prostornom rasporedu ekonomski aktivnih /neaktivnih stanovnika po naseljima potvrđuje tezu da su priobalje i unutrašnjost strukturalno i razvojno **"dva svijeta"**. To što pripadaju pograničnoj oblasti ne znači da su međusobno situaciono i problemski koherentna. Dapače, vrlo su različita.

U okviru programiranja prostornog uređenja teritorija pogranične Istre u Hrvatskoj i Sloveniji o tome treba voditi računa. Pretpostavljamo da je i na jednoj i na drugoj strani granice razlika između priobalja i unutrašnjosti razvojno slična. Na tome temelju lakše će biti odabrati prostorno planerske pristupe i prijedloge.

⁹ Iz nama nepoznatih razloga za dio naselja na području Grada Buzeta podaci za izračun ovog pokazatelja na razini naselja nisu dostupni.

3. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE STAVOVA LOKALNIH JAVNIH UPRAVA I STANOVNIŠTVA – METODOLOŠKE NAPOMENE

Realizacija Sociodemografske studije konceptualno i organizacijski je artikulirana i isplanirana od voditelja prof. dr. sc. Vladimira Laya u dva dijela. Prvi dio čini Demografska studija, drugi Sociološka analiza.

Sociološka analiza temelji se na:

- A. Empirijskom istraživanju stavova predstavnika JLS (jedinica lokalne samouprave) u gradovima i općinama pograničnog područja metodom intervjua
- B. Anketiranju lokalnih stanovnika.

Istraživanje je provedeno u gradovima Buje, Buzet, Umag i Novigrad i općinama Brtonigla, Opatalj, Grožnjan i Lanišće. Realizirano je ukupno 238 razgovora anketnog tipa i 25 intervjua sa sugovornicima iz JLS-a i Istarske županije.

Terensko anketno istraživanje na slučajnom uzorku je naišlo u značajnom broju slučajeva na odbijanje anketiranja. Iz toga razloga je potrajalo znatno više nego što je planirano, a ukupni planirani uzorak nije mogao biti realiziran u cijelosti. Anketiranje građana je provedeno tijekom listopada, zaključno do 7. studenog 2015. godine. Stekli smo dojam da dio žitelja gradova na obali, a posebno općina i gradova u unutrašnjosti, zazire od širih razvojnih tema koje nadilaze njihov osobni interes.¹⁰ Kada prevladava diskurs kojeg zanima samo privatno, teško se kao tema za razgovor probija tema "prostornog uređenja teritorija pograničnog područja Istre".

S obzirom na iskustvo anketiranja u svim dijelovima Istre od 1977. godine do danas, sklon sam zaključiti da je došlo do procesa disolucije pojma i prakse "društvenog/općeg interesa" i snažnog okretanja osobnim, privatnim i vrlo uskim lokalnim interesima.

Dodatni problem za istraživanja ove i sličnih tema je situacija stalnog naseljavanja sve većeg broja građana iz drugih zemalja, relativno najviše iz susjedne Slovenije.

U Novigradu kao administrativnoj jedinici, u naseljima Dajla, Mareda, Novigrad značajan broj stanovnika/stanara su građani Slovenije. Oni su pokazali visoki stupanj želje da ne budu anketirani. Odbili su anektara. Čini se da njih šira pitanja razvoja na području pogranične hrvatske Istre naprosto ne zanimaju. Oni troše prostor, ambijent za svoje osobne potrebe, a ostalo kod većine nije u obzoru njihova interesa.

¹⁰ Ovo je najbolje izrazio jedan anketirani građanin Buzeta riječima "Ljudi su indiferentni na pitanja od zajedničkog interesa." (Buzet, UP 2)

4. REZULTATI EMPIRIJSKOG SOCIOLOŠKOG ISTRAŽIVANJA

Empirijski dio "Sociološke analize", kao što je rečeno, temelji se na anketi predstavnika stanovnika na slučajnom uzorku te na intervjuima predstavnika JLS u gradovima i općinama pograničnog područja (gradovi Buje, Buzet, Umag i Novigrad i općine Brtonigla, Opatlj, Grožnjan i Lanišće). Uz to, intervjuirano je pet djelatnika Županije Istarske iz resora tematski bliskih temama projekta (turizam, poljoprivreda, održivi razvoj, promet).

Rezultati ankete stanovništva i intervju predstavnika JLS i IŽ u pograničnom području su obrađeni i interpretirani tako da budu korisni za izradu koncepcije i smjernica za prostorno uređenje pograničnog teritorija.

Ovdje u prvom planu prezentiramo stavove anketiranih sugovornika iz svih općina i gradova koji su najučestalija opredjeljenja anketiranih. Iz njih izvodimo **zaključak o glavnim problemima postojeće kvalitete življenja i glavnim potrebama i prijedlozima za promjenu** koja se može, između ostalog, dosegnuti i mjerama i potezima prostornog uređivanja. Glavni planerski sklopovi (promet, turizam, poljoprivreda, gospodarstvo-zapošljavanje i zaštita prirode) i stavovi koji imaju značaj glavnih pitanja i problema su u stanovitoj korelaciji. Računamo da tako obrađena anketa i sociološka analiza može biti od relativno najveće koristi za planerski proces, za donošenje koncepcije i smjernica o sadržajima, njihovom razmještaju i međuodnosima.

Ima cijeli niz stavova koji nisu učestali, daje ih tek manjina ili tek nekolicina sugovornika. Njih smo dodatno naveli, najčešće vezano za specifične probleme i odgovore u određenoj općini ili gradu. To je više ilustracija raznolikosti razvojnih pitanja i problema postojeće razine kvalitete življenja unutar pograničnih općina i gradova. Za ilustraciju, u Umagu i Novigradu u tome se smislu pojavljuje prijedlog za izgradnjom srednjih škola u tim gradovima, ili pak uređenjem dječjih igrališta dok u jednom Opatlju ljudi predlažu da jedina trgovina radi cijeli dan a ne samo do 16 sati. Od Umaga do Opatlja nije daleko u kilometrima ali svijet potreba je vrlo različit i po profilu vrlo udaljen jedan od drugoga. Dva svijeta.

U treću kategoriju odgovora ispitanika spadaju vrlo malobrojni odgovori, numerički zanemarivi ali ne rijetko originalni, zanimljivi pa i bizarni.¹¹ S njima prostorno planerski proces ne može ništa te smo ih iz prikaza rezultata pretežno izostavili.

Rezultate empirijskog, terenskog sociološkog istraživanja predstavljamo u tri tematske cjeline. To su:

1. Problemi postojeće kvalitete življenja – unutrašnjost i priobalje;
2. Prijedlozi za razvoj i unapređenje kvalitete življenja ;
3. Prijedlozi za unapređenje SLO- HR prekogranične suradnje u Istri.

¹¹ Na primjer ima osoba koje u gradu Umagu smatraju da je jedan od tri glavnih problema kvalitete življenja u gradu „kako regulirati izmet pasa u parkovima grada.“ U Buzetu pak dvoje ljudi govori da je „grad loše osvijetljen“ dok u Bujama jedan sugovornik predlaže „otvaranje privatnog dnevnog boravka za starije ljude“.

Iz pregleda stavova će se vidjeti da se pogranično područje Istre snažno razlikuje prema stavovima i ocjenama kvalitete življenja i potrebe za unapređenjem postojeće razine kvalitete življenja i ukupnog lokalnog razvoja između priobalja (Umag, Novigrad, donekle Brtonigla) i unutrašnjosti (Buje, Grožnjan, Oprtalj, Buzet i planinsko Lanišće).

Objektivne podatke o razlikama između priobalja i unutrašnjosti smo prikazali u glavi 2. Prikazani odgovori odnose se u prvom planu na razvojne poteze koji su konkretno na dijelu, zatim viđenje potrebnih razvojnih poteza koje je po mišljenju sugovornika valja poduzeti te na kraju na mogućnosti unapređenja pograničnih odnosa između Hrvatske i Slovenije.

4.1. Problemi postojeće kvalitete življenja – unutrašnjost i priobalje

Prikaz odgovora na ovo prvo i osnovno pitanje vezano za daljnji ukupni i prostorni razvoj ovog pograničnog kraja organizirali smo u tri reznja: a) glavni problemi prema stavovima većine stanovnika relevantni za cjelinu ovog područja, i za priobalje i za unutrašnjost u cjelini; b) specifični problemi priobalja i unutrašnjosti i c) unutar ove podjele pojedinačni, zanimljivi i ilustrativni odgovori koji nadopunjavaju sliku postojeće kvalitete življenja.

4.1.1. Glavni problemi postojeće kvalitete življenja u svim pograničnim sredinama prema stavovima većine sugovornika su:

1. Nezaposlenost / manjak radnih mjesta i šansi za zapošljavanje;¹² Manjak radnih mjesta, posebno za mlade:

- ima vrlo malo mjesta u ponudi u industriji, poduzetničkom realnom sektoru;
- poljoprivreda mladima pretežno nije atraktivna;
- mogućnosti zapošljavanja u javnom sektoru su već 7-8 godina značajno reducirane ili ne postoje;
- priobalje - "Živi se gotovo samo od turizma" – nedostaje industrijska proizvodnja;
- trend odlaska mladih "truhom za kruhom" u inozemstvo je u porastu.

2. Javni prijevoz je vrlo slab:

- autobusnih veza između gradova i naselja u pograničnom području ima premalo, posebno u kontinentalnom pograničnom području;
- postoji ideja i potreba za prometanjem mini-busova, posebno prema manjim naseljima i općinskim centrima u pograničju, sa više dnevnih veza ali se to ne inicira;
- đaci koji idu u školu (npr. iz Grožnjana i Oprtlja za Buje) moraju se ustajati gotovo sat i pol prije škole;
- postoji potreba za javno prometnim uslugama za starije i sve druge ljude koji ne mogu ili uopće ne voze automobil;

¹² Uzgred, podsjetimo se na podatke iz demografske studije – nezaposlenost se u pograničnom području Istre kreće u općinama i gradovima od oko 5 – 7%. U Vukovarsko – srijemskoj ili Virovitičkoj županiji ona se kreće oko 30%! U nekim naseljima i preko toga postotka.

3. Prometne veze između Hrvatske i Slovenije i dalje:

- slabe su i autobusne veze između Hrvatske i Slovenije , te dalje do Trsta; 13
- željeznička veza Ljubljana –Pula ne radi, ukinuta je, pruga je i dalje tu;
- ne postoje redovne pomorske veze, na primjer Trst – Kopar – Umag.

4. Kapaciteti i učinkovitost zdravstva su ograničeni:

- Za većinu specijalističkih pregleda i usluga treba ići u Pulu, što je daleko, skupo, a i hitnim slučajevima i opasno po život;
- Bolnica u Izoli (SLO) je mnogo bliže, bila bi korisno uspostaviti dogovor o korištenju njenih kapaciteta za građane pogranične hrvatske Istre;¹⁴
- U nekim gradovima sjeverne Istre nema službe hitne pomoći, neophodna je;
- U ljetnim mjesecima stanovništvo ovog područja, posebno na obali se značajno povećava – postojeći zdravstvena usluga je povremeno nedostatna i prema kvaliteti i prema brzini / učinkovitosti.

Ovo su tri glavna problema, taj bazični tematski tro ugao "posao – zdravlje - kretanje", se sustavno ponavljaju u svim sredinama s velikim, natpolovičnim udjelom. Ove probleme su naglasili kao glavne za najveći broj stanovnika i sugovornici iz JLS.¹⁵ Naime, u vezi s njima građani se sustavno obraćaju i odabranim predstavnicima "svoje", lokalne vlasti.

Odmah iza ova tri krucijalna razvojna problema i slaba mjesta kvalitete svakodnevnog življenja u sjevernoj Istri, navode se s manjom frekvencijom ali ipak zamjetnom naredna tri pitanja:

1. Nezadovoljavajuća protočnost granice između Hrvatske i Slovenije:

Po ovom tematskom „kapom“ sugovornici navode cijeli niz opaski, kao što su:

- Carine na granici su ukinute od kada je Hrvatska (1.7. 2013) u EU – to je dobro;
- Postojeći „Šengenski režim“ usporava promet; posebno ljeti kada se čekanja za prijelaz granice produžuju i preko sat vremena; to nanosi štetu hrvatskom turizmu;
- Prometovanje kroz Sloveniju zahtjeva kupovanje dnevne vinjete – to na potezu hrvatska granica – Trst za hrvatske građane treba ukinuti;¹⁶
- Činjenica da istarski autoput na graničnom prijelazu u Sloveniji "dočekuje obična dvosmjerna cesta sama po sebi smanjuje protočnost, komfor i brzinu kretanja;
- Puštanje prometa i preko manjih graničnih prijelaza (kao Lucija- Brezovica u općini Opatlj) se je pokazalo korisnim, posebno ljeti kada su na prijelazima prve kategorije velike gužve.

¹³ Iza Umaga do Trsta i natrag , navodno, kaže jedan sugovornik postoji samo jedna autobusna linija dnevno!

¹⁴ To tim više što je u socijalističkoj Jugoslaviji ta bolnica bila izgrađena samodoprinosom, uključujući i samodoprinosom ljudi iz hrvatskog dijela Istre.

¹⁵ Prilikom boravka na terenu u Istri tijekom druge polovice rujna i listopada 2015. s bazom u Opatlju osvjedočili smo se na niz konkretnih i živih primjera da su ovo u ravni svakodnevnog življenja tri vrlo bolna egzistencijalna pitanja za stanovnike pogranične Istre. Biti nezaposlen ili zaposlen tek samo u sezoni, ne imati ili ne voziti automobil ili ne imati zdravstvenu uslugu za neku specifičnu tegobu bliže od Pule? Zamislite se takvu egzistencijalnu situaciju. Kako to izgleda u nekoj seoskoj sredini u razvojno zapuštenoj Slavoniji, teško je čak i zamisliti.

¹⁶ Sugovornici navode da je ta mjera kršenje tzv. Osimskih sporazuma između SFRJ I Italije koji bi današnja Slovenija prema duhu tih sporazuma trebala poštivati.

Nedostatak: rade samo od 6-22h, pogranične ceste koje do njega vode s obje strane su preuske za mimoilaženje većih vozila.

- Na graničnom prijelazu koji povezuje Kopar i Buzet zbog stanja ove prometnice zabranjen je promet teretnim vozilima veće nosivosti. To nanosi štetu istarskom gospodarstvu jer produžuje put u inozemstvo a Buzet pretvara u prometno "slijepo crijevo".
- Ponašanje jednog dijela slovenskih graničnih policajaca zna biti neadekvatno (neljubazno).

Kao ideja koja bi to sve riješila pojavljuje se učestali slogan "ukinuti granice". Tu je i zanimljiv prijedlog posebne vrste: "stvoriti istarsku regiju bez granica"!

2. Turistička sezona je prekratka:

Napomena: život u ovom području, posebno, dakako, priobalju bez turizma se ne može zamisliti. Blizina sjeverne Istre kao turističke destinacije korisnicima iz Slovenije, sjeverne Italije, Austrije i južne Njemačke; pogodni klimatski uvjeti izvan srpnja i kolovoza; porast broja pripadnika "treće dobi", od kojih dio nije slabe platežne moći - polazište su za zdravu ekonomsku ideju kako turističku sezonu treba proširiti sa tri mjeseca na šest mjeseci, na razdoblje od početka svibnja do kraja listopada.

- nedostaje moderne ponude, atrakcija, "tematskog turizma" za dužu sezonu;
- nedostaje hotela s bazenima;
- nedostaje niz malih pratećih sadržaja koji obogaćuju ukupnu ponudu.

Sugovornici ovu temu povezuju s drugim temama:

- sa mogućnosti (velikog?) povećanja prihoda obalnih mjesta i gradova;
- sa mogućnošću porasta zapošljavanja;
- sa produljenjem ponude za slobodno vrijeme (za zabavu, izlaske i sl.) za domaće stanovništvo budući kada prođe sezona mnoge točke ponude se gase.

3. Male plaće, visoke cijene:

Tuže se sugovornici, posebno oni iz Umaga i Novigrada cijene su u ljetnim mjesecima za domaće povišene. Domaće se de facto tretira kao da su turisti. U tome smislu je posebno osjetljiva umirovljenička populacija ali i drugi slojevi.

Među razlozima za kupovine u Sloveniji i Trstu navode se i niže cijene za neke prehrambene artikle i neku robu široke potrošnje.

4.1.2. Učestaliji odgovori ali specifični za priobalje i unutrašnjost

Nastavno na ovaj osnovni sklop problema vezanih za postojeću kvalitetu življenja navesti ćemo teme koje nisu po broju odgovora na razini ukupnog uzorka toliko zastupljene kao prethodno navedene ali su značajne za pojedine gradove i općine.

PRIOBALJE – Umag i Novigrad:

Učenici, djeca, mladi:

- U oba grada navodi se kao nedostatak postojanja srednje škole. Učenici sada putuju svaki dan u srednju školu u Buje. Vezano za taj problem, kada je već tako, navodi se problem mjesečnog učeničkog putnog troška.¹⁷
- U Umagu nedostaje novi vrtić dok onaj u Novigradu treba proširiti;
- U Umagu nedostaju dječja igrališta u uopće površine za boravak djece;
- U oba grada nedostaju javni sadržaji - ponuda za mlade, posebno kad prođe sezona, sve nekako utihne - nema dinamike i atrakcije.

Parking, prometovanje, uređenost grada:

- Grad Umag, naglašava jedan nešto veći broj sugovornika ima kronični nedostatak parkinga u centru grada. Sugovornici traže rješavanje tog problema za stanovnike centra grada.
- Grad Umag prema jednom broj sugovornika ulazi u ljetnim mjesecima u režim prevelike prometne gužve koja stvara probleme i smanjuje ugodu boravka;
- stari grad u Umagu je neiskorišten, pomalo zapušten, nema sadržaja.

U trećem redu vrlo malo učestalih odgovora navodimo taksativno – više ilustracije radi i ove: slaba čistoća, "ofucana" tržnica u Umagu, nema kina, "zapuštena kultura", nedovršen sustav odvodnje i kanalizacije, nebriga za okoliš – parkovi su neuređeni, premalo trgovina specijaliziranog profila i neki drugi.

U Novigradu se specifično pojavljuju na pitanje o glavnim problemima postojeće kvalitete življenja i ovi unikatni odgovori: više prostora za stare i nemoćne, nedostatak policijske stanice (zbog dobivanja dokumenata), slabi internet, "biciklisti – turisti voze po državnim cestama" i još pokoji drugi.

UNUTRAŠNOST - Buje, Brtonigla, Grožnjan, Oprtalj, Buzet i Lanišće:

Parking i prometovanje

- Nedovoljno parkinga i povremena prometna gužva u centru u Bujama; nedostaje parking u starom gradu u Buzetu;
- Nedostaje biciklističkih staza u Buzetu u Bujama;
- Neke prometnice su u lošem stanju, dotrajale su;
- Neasfaltirane nerazvrstane ceste po Čičariji i Gornjoj Bujštini.

Sadržaji za "treću dob", djecu, mlade, za slobodno vrijeme izlazak

- Nedostaje mjesta u domu za stare i nemoćne / potreban stacionar;
- Nema dovoljno mjesta u vrtić u Buzetu i Bujama;
- Buzet gotovo da nema sadržaja za mlade, za kulturu, za slobodno vrijeme.

Napomena: sugovornici iz grada Buzeta vape za sadržajima za izlaske, inače u kino idu u Rijeku.

¹⁷ U vezi s tim se predlaže od strane nekoliko sugovornika državna dotacija od 200 kn po učeniku mjesečno.

Nedostatak trgovina i usluga nekih ustanova:

- Buje: nema specijaliziranih trgovina, nedostaje robna kuća (ide se u kupovinu u Sloveniju);
- Vratiti sud, katastar i prekršajni sud u Buzet;
- Ograničeno radno vrijeme banaka i policije (nepogodno za zaposlene građane).

Mala naselja u unutrašnjosti su slabo razvijena, opremljena a neka i zapuštena; ponuda javnih sadržaja i događanja za lokalno stanovništvo je vrlo siromašna.

- Odlazak malobrojnih mladih ljudi, nakon srednjeg školovanja ili već ranije – odlaze i uglavnom se ne vraćaju;
- Karakteristika gospodarskog djelovanja: „Malo poljoprivrede za svoje potrebe i drugo ništa (Lanišće)“;
- Jedini dućan treba imati cjelodnevno radno vrijeme (Oprtalj);
- Gotovo da nema sadržaja i aktivnosti za razonodu, kulturu, edukaciju, sport - nedostaju polivalentni javni prostori za građane – gotovo sve se svodi na privatno (Oprtalj, Grožnjan, Lanišće).

Pored ovih nešto brojnijih odgovora s malim brojem „zagovarača“ pojavljuju se i ovi, tematski vrlo raznoliki odgovori na pitanje o glavnom problemu kvalitete življenja:

- Divljač uništava poljoprivredne usjeve;
- Ne mogu se plasirati vlastiti poljop. proizvodi;
- Malo smještajnih kapaciteta za turizma;
- Čićarijski kras (bijela Istra) je zanemarena pod regija Istre;
- Neučinkovita, spora i nesposobna lokalna administracija;
- Slabo korištenje kulturne baštine u turizmu ovog kraja;
- Smetnje u prijemu TV programa;
- Nedostaje vaninstitucionalna socijalna skrb i drugi.

Kontinentalni dio pogranične Istre ima svoje demografske, prometne i druge karakteristike koje ga drže na nižoj ukupnoj razini razvoja.

U dinamičkoj mreži naselja povezanih prometnicama, uz eventualno bolji javni prijevoz (minibusevima) u budućnosti život se ovdje može odvijati na pristojnoj razini uz uvjeta kretanja do većih centra koji omogućavaju zadovoljavanje osnovnih i onih viših potreba ljudi ovoga kraja.

Glavni ključ daljnjeg razvoja ovog dijela pogranične Istre je demografsko - ekonomske naravi. Bez pronatalitetne politike i zadržavanja barem dijela mladih neće biti opstanka, bez ekonomije koja će stvarati višak vrijednosti – ma koja to bila – koja će reproducirati sredstva za život i motive ostanka ovi će krajevi razvojno usporavati i stagnirati, pa i propadati. Brdsko planinski dio ovog pograničnog područja na prvome mjestu.

4.2. Prijedlozi za razvoj i unapređenje kvalitete življenja

Prikaz odgovora o glavnim problemima i pitanjima kvalitete življenja uvod je ideja i prijedloga što treba uraditi da bi se kvaliteta življenja povećala i unaprijedila.

Za pogranično područje Istre na temu prijedloga za razvoj i uređenje kvalitete življenja u prvom planu se po mišljenju većine sugovornika u anketama i u intervjuima se nalazi pitanje nedovoljno protočne granice od Plovanije uz more do prijelaza na području Čićarije.

A. Granicu između Hrvatske i Slovenije učiniti što više protočnom:

- Što prije Hrvatsku uključiti u Šengenski režim i time praktično ukinuti granicu;
- Bolje urediti granične prijelaze prve kategorije;
- Proširiti prometnicu na prijelazu Lucija- Brezovica (općina Oprtalj) i podići razinu ovog graničnog prijelaza koji „okomito“ (najkraćim putem) spaja srednji dio sjeverne pogranične Istre s Koprom, Trstom (dalje Venecijom) i Ljubljanom (dalje Zagrebom);
- Riješiti pitanje razgraničenja u Piranskom zaljevu;
- Ljudi na lokalnom trenu imaju dobar suživot, „visoka politika zateže odnose“

Nadalje slijede ove „većinske“ teme:

B. Otvarati nova radna mjesta

- Uspostavljati nove poslovne zone ili kompletirati stare;
- Početi re- industrijalizirati Istru, također i pograničnu;¹⁸
- Stimulirati poduzetništvo i otvarati nove manje proizvodne firme;

Povezano s time su i neki specifični prijedlozi koji se nadovezuju na potrebe predstavljene u prethodnom poglavlju:

- Razvijati zdravstvene usluge – nova radna mjesta;
- Otvarati nove hotele i nove ugostiteljske turističke objekte – nova radna mjesta;
- Širiti djelatnosti na polju vinogradarstva i vinarstva – nova radna mjesta¹⁹
- Razviti nove potpore (postojeće nisu stimulativne) za produktivne oblike poljoprivredne i stočarske proizvodnje – šansa za nova radna mjesta;
- Produžiti turističku sezonu, kao što je već bilo riječi, na 5-6 mjeseci – nova radna mjesta.

C. Unaprijediti prometnice i prometne veze:

- Izrazito većinski stav: izgraditi autoput hrvatska granica - Koper;²⁰
- Ukinuti vinjete od hrvatske granice do Kopra i dalje do Trsta (one poskupljuju i tako obeshrabruju prometovanje);
- Uspostaviti „pogranične“ brze katamaranske veze Trst – Koper – Umag (aktivira obalni promet, smanjuje pritisak na ceste);

¹⁸ Iz intervjua s poslovnim čovjekom iz Novigrada smo čuli stav da su talijanski poslovni ljudi spremni investirati u Istru, otvarati nova radna mjesta budući njihovi pogoni u Kini više nisu rentabilni jer je cijena rada nekoć jeftine kineske radne snage – prošlost!

¹⁹ Iz intervjua s vinarom Kozlovićem (Momjan, grad Buje) smo saznali da je u potrazi za novim, mladim, obrazovanim kadrovima te za uzgajivačima grožđa. Želi širenje uzgoja momjanskog muškata i njegove proizvodnje. Momjanska dolina ima potencijal od 200 ha za uzgoj muškata. Danas s koristi manje od 30ha.

Slične ambicije postoje u općini Brtonigla, vrlo jakom vinogradarskom kraju.

²⁰ Naši građani ne razmišljaju o štedljivosti. Misle na komfor i brzo prometanje takvim cestama. Koje u Hrvatskoj, uzgred, nisu zasada rentabilne.

- Postojeći prekogranični javni prijevoz je nedostatan, zapravo jako skroman; uvesti
- nove linije, ako ne s velikim autobusima onda s mini-busevima;
- proširiti i bolje urediti granične prijelaze prve kategorije i proširiti prometnice na nekim malim, potencijalno vrlo frekventnim prijelazima (primjer Lucija –Brezovica);
- u priobalnim mjestima i zonama sugovornici predlažu napraviti ili organizirati više parkinga.
- razmisliti o mogućnosti uvođenja lake šinske željeznice od Kopra do Umaga;
- djelomično revitalizirati Parenzanu kao prometnicu – turističku atrakciju.

D. Unaprijediti zdravstvene usluge

- Broj jedan: „Zdravstvo ne bi trebalo poznavati granice“ – dogovoriti među državama za ljude iz pograničnog područja sjeverno od Mirne korištenje bolnice u Izoli za specijalističke zdravstvene usluge i bolničko liječenje;
 /Pula je predaleko!/
 – Servis hitne pomoći učiniti dostupnijim ljudima iz ovog područja.

E. Više sadržaja za djecu, mlade / za kulturu, zabavu, razonodu, sport

- posebno u unutrašnjosti ali i u priobalju van turističke sezone , kada ponuda utihne a vreva gostiju prođe.

F. Čuvati okoliš i prirodu – „više prirode- manje gradnje“

- Zaustavljati daljnju apartmanizaciju i betonizaciju na obali;
- Čuvati autentični istarski krajolik, njegovu biološku raznolikost i ljepotu;
- Uvesti pod hitno selektivno sakupljanje i zbrinjavanje otpada te sanirati mnogobrojne divlje deponije smeća;
- Sustavno dalje unaprjeđivati sustave odvodnje koje su jedini sustav koji najčešće nije dobio dobre ocjene;

Pored ovih „većinskih“ stavova i prijedloga koji su u prvom planu naše i planerske pažnje sugovornici su imali cijeli niz raznovrsnih prijedloga za koje se zalagale male grupice ili pojedinci među sugovornicima. Navodimo neke od njih.

- Zatvoriti kamenolom „Plovanija“ budući šteti okolišu;
- Početi više navodnjavati poljoprivredne površine;
- Izgraditi bazen i sportsku polivalentnu dvoranu u Buzetu;
- Ulagati u obnovljive izvore energije;
- Povećavati dostupnost Interneta;
- Oživiti starogradske jezgre (Buje, Buzet);
- Izgraditi difuzni hotel u starom gradu Buje;
- Izgraditi srednje škole u Novigradu i u Umagu;
- Smanjiti komunalne naknade u Umagu.

Ovaj spektar glavnih, "većinskih" i općih razvojnih prijedloga kao i ovih, "manjinskih", više lokalnih pokazuje da "prostorno uređenje pograničnog teritorija" što za ljude koji tamo žive ima jako puno posla u godinama koje dolaze. Potrebe za višom kvalitetom življenja i opremom koja to može osigurati su ovdje predočene i stoje na raspolaganju prostorno planerskom timu.

4.3. Prijedlozi za unapređenje SLO-HR prekogranične suradnje u Istri

Ova tema nije prostorno planerske naravi ali je dio priče o teritorijalnoj suradnji pa ćemo je ovdje kratko obraditi kroz analizu odgovora ispitanika.

Politička suradnja dvaju država je skromna, često konfliktna i kao takva ne daje odlične rezultata. O tome ovdje ne bismo. Prenositi kritičke a povremeno i "otrovne" opaske o toj suradnji iz naših anketnih upitnika ne bi bio doprinos "teritorijalnoj suradnji".

Konkretno grupe prijedloga u koje je utkan konstruktivni duh brige za bolje sutra te suradnje su sljedeće:

A. Unapređenje prometne povezanosti

Očigledno da su fizičke i odnošajne strukture suradnje nedovoljno jake, mjestimice čak i slabe. Naši sugovornici predlažu unapređenje prometnih veza i režima, ukupne prometne povezanosti:

- Izgradnju autoceste Kaštel - Koper;
- Uvesti redovne (više puta dnevno) autobusne linije Umag /Buje/Buzet – Kopar- Trst;
- Na cestovnom potezu hrvatska granica- Koper – Trst ukinuti vinjete;
- Proširiti (ljetne) kapacitete graničnih prijelaza prve kategorije;
- Uvesti morske veze (katamaranske) Trst – Koper- Umag;
- Otvoriti željezničku vezu Pula – Buzet – Ljubljana.

B. Omogućavanje zdravstvenih usluga (specijalistički pregledi i bolničko liječenje) hrvatskim građanima u bolnici u Izoli u Sloveniji.

- Omogućiti korištenje usluga bolnice u Izoli za građane pogranične hrvatske Istre;

C. Povećati uzajamne investicije i poduzetničku djelatnost između Slovenije i Hrvatske u obostranom interesu

U svakodnevnom životu lokalno stanovništvo redovno surađuje međusobno kroz više oblika i aktivnosti. To su: druženje antifašista, druženje planinara, suradnja i druženja sportskih društava. Slovenska pjevačka društva često dolaze u Umag. U lokalnim graničnim predjelima druže se vatrogasci i lovci. Često se, posebno u ljetnim mjesecima organiziraju u Istri fešte koje privlače ljude s obje strane granice. Tu su „Dani vina“ i mnoge druge manifestacije. Organizira se i druženje pograničnih škola, suradnja s knjižnicom u Koprju.

Mnogo je obiteljskih (miješani brakovi) i prijateljskih veza i druženja po toj osnovi. Mnogi ljudi dnevno odlaze na posao u Sloveniju ili preko nje u Italiju. Ne mali broj dolazi iz prethodno spomenutih

razloga u šoping u Sloveniju. (Uzgred , Slovenci zbog toga ne dolaze kod nas.) Postoji i dobra poslovna suradnja- najbolji primjer je „Tomos“ - „Cimos“ priča.

Velika se suradnja odvija na području turizma u smislu da su Slovenci u Istri skoro pa najbrojniji gosti. Mnogi Slovenci u Istri imaju svoje nekretnine u kojima borave dio godine.

Sve u svemu suradnja između Slovenije i Hrvatske u ovom pograničnom istarskom području se odvija kroz raznolike ljudske svakodnevne razmjene, i stalno se na zadovoljstvo obaju strana obnavlja iz godine u godinu. Niti neriješeno pitanje državne granice u Piranskom zaljevu tome ne može nauditi.

Za kraj ovog izvješća, spomenimo dva istarska grada – Buzet i Novigrad koji imaju posebno mjesto u priči o teritorijalnoj suradnji.

BUZET – KOPER: veliki broj (nekoliko tisuća!) hrvatskih građana iz područja Buzeta desetljećima živi u Kopru, veze i posjećivanja su stalna. Tu je i jaka suradnja između Tomosa i Cimosa. Preko Buzeta ide najkraća veza do Kopra.

NOVIGRAD – više kuća stranaca nego domaćih, od toga su 70% kuće Slovenaca - Dajla 97% kuća (ca 300 OBJEKATA) u vlasništvu Slovenaca; slično Mareda, Umag. Inače, Novigrad spada prema indeksu razvijenosti u vrh republike Hrvatske.

5. SMJERNICE ZA DUGOROČNI ODRŽIVI RAZVOJ POGRANIČNE ISTRE

Koncept prostornog uređenja teritorija hrvatskog i slovenskog pograničnog prostora Istre pošao je od razmatranja tematskih sklopova kao što su promet, turizam, poljoprivreda, gospodarstvo i zaštita prirode. Tema održivosti pojavljuje se izrijeком tek pojedinačno, na primjer kada se govori o "održivim prometnim rješenjima" ili "održivim oblicima turizma".

Koncept održivog razvoja i integralne održivosti koji vodi računa o održivim ekološkim, ekonomskim i socio-kulturnim komponentama društvenog razvoja²¹ ovdje nije odabran kao vrijednosno-konceptualna kičma budućeg prostornog razvoja i uređenja pograničnog teritorija Istre.

Budući takav diskurs smatramo korisnim za prostorno planersko promišljanje ovdje ćemo u okviru sociološkog priloga ukratko naznačiti i ciljeve održivog razvoja Istre te artikulirati preporuke za konkretni održivi razvoj pograničnog prostora Istre.

Osnovni ciljevi održivog razvoja Istre u cjelini su:

- ČUVANJE VODNOG BLAGA, MORA, PRIRODNE BAŠTINE, POSEBNO PRIRODNIH PROSTORA UOPĆE, A ONIH POD REŽIMOM "NATURA 2000" POSEBNO;
- ČUVANJE OBALNOG PROSTORA I VRIJEDNIH AMBIJENATA OD DALJNJE APARTMANIZACIJE I BETONIZACIJE ISTARSKO OBALJE;
- ADAPTACIJA ISTRE NA KLIMATSKE PROMJENE – priobalje i kontinentalni dio;
- ODRŽIVO GOSPODARENJE OTPADOM - RAZVOJ CIRKULARNE EKONOMIJE („ZERO – WASTE”);
- EKOLOŠKA / ODRŽIVA MODERNIZACIJA ISTRE U PROIZVODNJI I POTROŠNJI ENERGIJE I HRANE;
- OKRETANJE ODRŽIVOM I EKOLOŠKI ODGOVORNOM TURIZMU;
- OČUVANJE SOCIO-KULTURNOG IDENTITETA;
- OČUVANJE MINIMALNE RAZINE SOCIJALNE KOHEZIJE LOKALNOG ISTARSKOG DRUŠTVA I SPREČAVANJE SOCIJALNO DEZINTEGRATIVNIH PROCESA;

²¹ Vidjeti više kod: Lay, Vladimir i Šimleša, Dražen: Nacionalni interesi razvoja Hrvatske kroz prizmu koncepta održivog razvoja, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, 2012. (112 str.)

- EKONOMIJA KAO GOSPODARENJE ISTROM KAO VLASTITIM DOMOM (održivo postupanje s lokalnim prirodnim, materijalnim i ljudskim resursima; zalaganje za neotuđivanje stvorenog viška vrijednosti).

Ovo je osnovna vrijednosno-ciljna platforma razvoja Istre u smjeru dugoročne održivosti. Ovi se ciljevi mogu operacionalizirati na višoj razini konkretnosti.

Što na primjer znači "okretanje održivom i ekološki odgovornom turizmu" može se detaljno razraditi pri čemu je jasno što su ekološki odgovorni, a što neodgovorni procesi u turizmu. Kako turizam konkretno razvijati tako da dugoročno bude i ekološki ali i ekonomski i društveno obnovljiv, održiv – to je stručno i znanstveno gledano posve jasno.

Iz taksativno navedenih ciljeva izveli smo sljedeće **razvojne smjernice i preporuke** za razvoj Istre, uključivo pogranične Istre.

- 1) Planski i sustavno rekonstruirati autohtonu tradicijsku poljoprivredu, strateški podržanim razvojem OPG-ova, udruženih u nove zadruge;
- 2) U ruralnim pograničnim sredinama na temelju produkata domaće poljoprivrede te autentičnog i ekološki izvrsnog krajolika razvijati i dalje agroturističku ponudu;²²
- 3) Donijeti odluku o snažnijem razvoju obnovljivih izvora energije & tranziciji Istre (do godine 2030) u post fosilno društvo i CO₂ neutralnu regiju, te sukladno tome izraditi i provesti akcijski plan;
- 4) Nastaviti na dosadašnjim aktivnostima na profiliranju obiteljskog smještaja u turizmu, izgradnji vila za odmor ili malih hotela uz obogaćivanje ove smještaje ponude s dodatnim sadržajima;
- 5) Unaprijediti i osuvremeniti sustav javnog transporta u mreži naselja sjeverne Istre na način da se poveća broj autobusnih linija, i to pomoću minibuseva.²³
- 6) Osmisliti i provesti program energetske učinkovitosti u zgradarstvu s naglaskom na re-aktualizaciju autohtone arhitektonske baštine;
- 7) Pojačati postojeće zalihe pitke vode (i) s malim akumulacijama, te promovirati upotrebu tehničke vode gdje god je to moguće i isplativo;
- 8) Provesti plansku kampanju sa ciljem smanjenja nastanka i povećanja primarne selekcije otpada;
- 9) Izraditi programe održivog i mudrog korištenja zaštićenih i ostalih vrijednih područja prirode;
- 10) Zapošljavati mlade; reći čvrsto "ne" trajnom egzodusu!
- 11) Razvijati učinkovitu socijalnu pomoć za siromašne građane Istre u novo nastajućim uvjetima rastućeg siromaštva jednog dijela stanovništva (primatelji socijalne pomoći, velik idio umirovljenika, zaposlenici s malim dohodcima,

²² Razvoj agroturizma se u sjevernoj, pograničnoj Istri od 1995. – 2015., od kada ga pomno pratimo, doživio zavidan napredak. U isto vrijeme ruralni predjeli s druge strane granice su u tome smislu ili zapušteni ili vrlo malo ili tek sporadično napredovali.

²³ Važna napomena: ukidanje nekih funkcija u nekim gradovima i nužnost odlaska u neki drugi gradski centar zbog zadovoljavanja potreba vezanih uz te funkcije, neopostojanje srednjih škola u Umagu i Novigradu i mnoge druge situacije u kojima se valja zaputiti na put – u slučaju da se na raspolaganju u trenutku potrebe nema automobil sustav minibuseva bi bio od značajne pomoći. Veliki autobusi također, ali uz uvjet da održavanje linija s njima bude rentabilno.

- 12) Čuvati i braniti istarsku kulturu međuetničke i opće tolerancije različitosti; afirmirati u novim uvjetima suvremeni građanski antifašizam.
- 13) I na kraju, nije šala, razvoj pronatalitetne politike.

Zaključno, ovakav sustav osnovnih ciljeva održivog razvoja i konkretnih smjernica i preporuka za održivi razvoj pogranične Istre može se koristiti kao idejno - konceptualna razvojna platforma i vrijednosna inspiracija u finaliziranju prostorno planerskih prijedloga za „prostorno uređenje teritorija – priobalja i unutrašnjosti Istre“. Održivi razvoj je uravnoteženi razvoj, neki „razvojni put sredine“ između prirodnih osnova /resursa života i materijalnog rasta i razvoja. Ovaj „put sredine“ se spoznajno i djelatno osvaja uvijek iznova. To se događa kroz dinamiku konkretnog razvoja i borbu raznih socijalnih aktera – nositelja interesa.

Prijedlozi projektnog tima za PUT-UP ISTRE u pogledu opredjeljivanja za praktične solucije u prometu, poljoprivredi, turizmu, gospodarstvu i zaštiti okoliša i prirode rukovode se u određenoj mjeri kriterijem održivosti, mada se ovaj pridjev "održivost" pojavljuje izriječom, dakle eksplicite, vrlo stidljivo.

6. ZAKLJUČAK

Konačni operativni ciljevi projekta PUT-UP ISTRE su: 1. postaviti koncept razvoja Istre (promet, turizam poljoprivreda, gospodarsko razvojne zone, priroda) s prijedlogom prostornog umetanja, lociranja djelatnosti, te 2. donijeti prijedlog prostornih smjernica i određivanje ključnih razvojnih sadržaja za studije: prostorna cjelina obala SI-HR, prostorna cjelina granično područje SI-HR.

Prostorno planerska teorija i praksa ima svoje koncepte i metode kako nudi ove koncepte, prijedloge i smjernice. Fokus je na sadržajima, funkcijama i lociranju tih sadržaja i funkcija u prostoru. Gdje? U kakvom međuođnosu s ostalim, postojećim ili budućim funkcijama?

U čemu je mogući doprinos sociološke analize ovim ciljevima projekta? Ona je sročena i ispisana, kako mi to vidimo, namjerno na način da izravno "hrani" koncept i smjernice prostornog uređenja pograničnog područja Istre viđenjima i prijedlozima lokalnog stanovništva za koje se ovo prostorno uređenje radi !

Planerski pristup za prostorno uređenje pograničnog teritorija, kako slijedi iz sociološke analize, treba se okrenuti ka interdisciplinarnoj pa i metadisciplinarnoj koncepciji "ljudi u stalnom dnevnom kretanju kroz lokalnu mrežu naselja u pograničnom području".

Klasični centralitet i važnost naselja prema broju i vrsti funkcija koje ima nije više jedina metoda "čitanja" prostora i mreža naselja u njemu. Posebno ne u područjima koja imaju relativno malo ljudi, puno naselja i odlične prometnice. Kvalitetno prometno, ali i virtualno povezivanje nova je dimenzija koja sažima prostor i otvara mogućnost zadovoljavanja potreba kroz kretanje. Tada izgradnja novih, često za male ekonomije na takvom području (pre)skupih fizičkih struktura nije potrebna. Dakako, to sve uz pretpostavku da se kretanje odvija automobilima ("samopokretnicima"), po cijenama goriva koje neće bitno rasti i koje će postojeća struktura vozača, kupaca moći plaćati.

Dva su osnovna problemska polja i pravca na koja se prostorni planeri moraju u ovom pograničnom prostoru usmjeriti:

U priobalju treba tražiti putove dinamičnog razvoja i daljnje neizbježne modernizacije²⁴ u smjeru uravnoteženja između urbane kongestije i povećavanja gustoća stanovnika i izgradnje i prirodne sredine. Daljnje trošenje prostora na način pohlepne, na голу dobit i bez sluha za dobrobit orijentirane apartmanizacije i besmislene betonizacije smanjivati će upotrebnu, ekološku i estetsku vrijednost priobalja.

U unutrašnjosti uz daljnje čuvanje prirodne sredine valja – unatoč mršavoj demografskoj situaciji s ljudskim resursom kao prvim resursom bilo kakvih razvojnih pomaka nabolje – artikulirati točke

²⁴ Priobalje je diljem svijeta vrlo jako izloženo konkretnim oblicima procesa globalizacije, imitacije najnovijih tehničkih i tehnoloških dostignuća, kopiranja ideja i razvornih solucija. /Na primjer rotor kao prometno rješenje donedavno u Istri nije postojao, sada rotori niču na svakome koraku./ Turizam ovdje ima važnu ulogu „prijenosnika“. Kontinentalni brdski dijelovi, a pogotovo planinski, nešto su manje izloženi tim procesima, odnosno oni se zbivaju sa stanovitim vremenskim odmakom, sa zakašnjenjem. Ako se uopće dese.

socijalne energije, polja prostorno-građevinskih motivacija, volja i inicijativa i njegovati ih na putu do ostvarenja.

Optimalni praktični model prostornog razvoja u godinama koje dolaze vidimo kao **integralni "vrijeme/prostor" - socioprostorno dinamički model organizacije života u cjelokupnom istarskom prostoru**. Istra, a onda i svaki njen dio, uključivo i pogranični prostor, opstaje kao „živo tkivo“ na temeljima ovih procesa:

- Obitavanja ljudi u postojećoj razućenoj mreži malih naselja (Istra 655, sjeverni dio 164!);
- Dnevnih vožnji / migracija zbog posla, obrazovanja i rješavanja velike većine svih drugih potreba;
- Opremanja manjih i malih naselja funkcijama za zadovoljavanje jednog kruga potreba, ali bez izgradnje brojnih i većih objekata za te funkcije, jer to naprosto u malim gustoćama i brojevima potrošača / korisnika nije rentabilno;
- Očuvanja socioprostornog dinamičkog modela življenja u Istri kojeg omogućava izuzetno razućeni sustav istarskih prometnica (od kojih neke, lokalne nisu u dobrom stanju) i automobil kao prijevozno sredstvo;
- Jačanja novog tipa javnog prijevoza (na temelju malih minibuseva i modernih sustava vožnje po individualnom ili skupnom dogovoru ("mala dogovorna ekonomija prijevoza");
- Iniciranja i unapređenja organizacije vožnje automobilima putem interneta po načelu privatnog „car-sharinga“ (za iste destinacije u isto vrijeme – na primjer: odlazak na posao i s posla) i slično.

Argumenti za zagovaranje daljnjeg razvoja ovakvog modela reprodukcije Istre kao "živog tkiva" koje pulsira na dnevnoj bazi u Istri su i podaci o dnevnim migracijama u pograničnim općinama i gradovima. Sam život već afirmira ovaj model.

Prema nalazima demografske studije za projekt PUT UP ISTRA „na temelju podataka iz Popisa 2011. ukupno je na ovom području bilo 9.812 osoba koje su dnevno putovale radi posla, školovanja itd. To je čak 20,3% od svih dnevnih migranata Istarske županije.

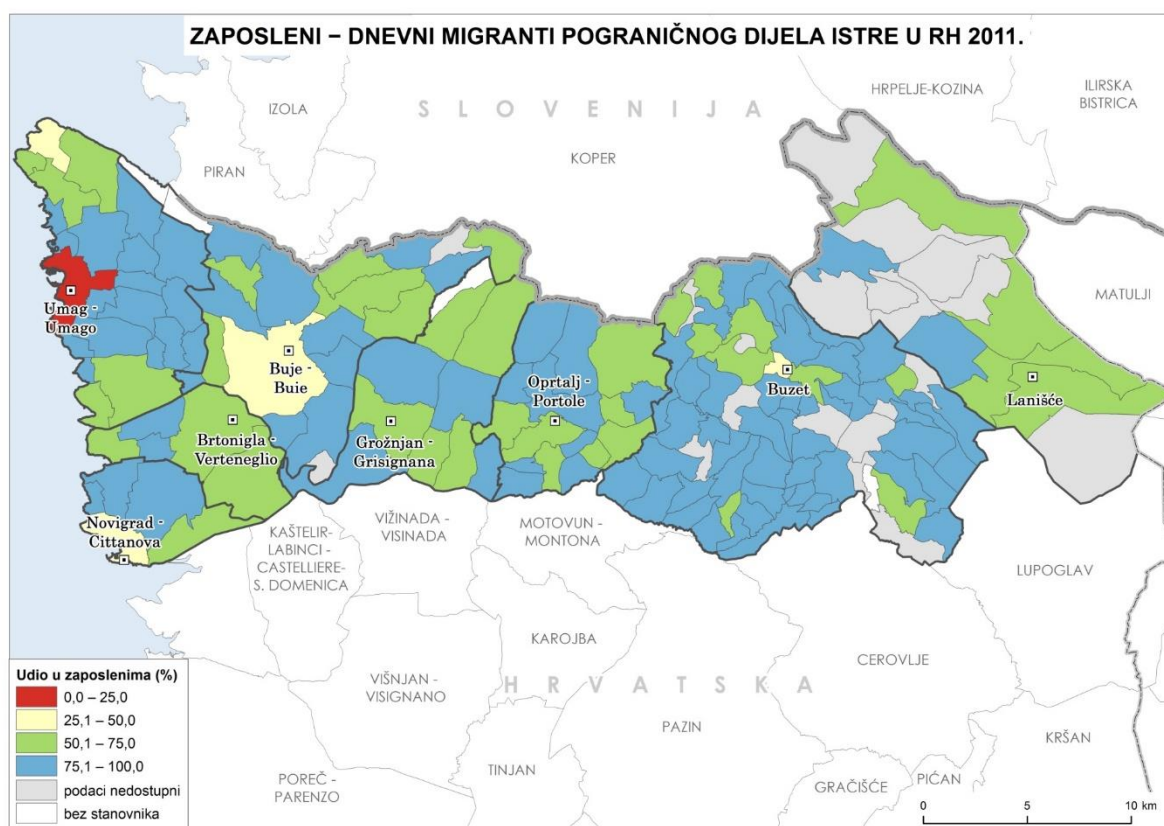
Dnevnih migranata koji putuju zbog posla bilo je 7.690, što čini 20,4% Istarske županije. Među cirkulacijama prevladavaju one na kraću udaljenost (tzv. lokalne, tj. unutar iste općine ili grada), kakvih je bilo 53,0%. Slijedile su dnevne migracije unutar Istarske županije (38,2%), zatim dnevne migracije na rad u inozemstvo (7,3%) i na kraju međužupanijske (1,4%)“.

Prema podacima za pojedine općine/gradove dominiraju cirkulacije u drugu općinu ili grad, ali unutar Istarske županije. Izuzetak su grad Buzet i grad Umag s jakim centrima rada gdje je najviše dnevnih migranata koji na posao putuju u neko drugo naselje unutar jedinice lokalne samouprave. S udjelom od 20,4% dnevnih migranata koji putuju na rad u inozemstvo ističe se grad Buje, a slijede ga općina Grožnjan (16,8%) te općina Oprtalj (11,0%). Najveći udio zaposlenih u naselju stanovanja imaju Umag (77,7 %), Novigrad (67,8 %) i Buzet (57,1 %).

Tablica 3. Dnevni migranti 2011. godina

Općina/Grad	Dnevni migranti - ukupno	Zaposleni				
		Zaposleni - svega	Rade u drugom naselju istog grada/općine	Rade u drugom gradu/općini iste županije	Rade u drugoj županiji	Rade u inozemstvu
Brtonigla - Verteneglio	606	473	40	396	3	34
Buje - Buie	1.544	1.295	368	652	11	264
Buzet	2.432	1.983	1.610	249	61	63
Grožnjan - Grisignana	279	190	15	141	2	32
Lanišće	91	67	12	47	7	1
Novigrad - Cittanova	1.188	895	382	486	7	20
Oprtalj - Portole	277	218	32	160	2	24
Umag - Umago	3.395	2.569	1.617	809	17	126
Ukupno	9.812	7.690	4.076	2.940	110	564
Istarska županija	48.247	37.650	10.738	25.301	932	679

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., www.dzs.hr.

Dakle, cijela Istra kao i pogranični njen sjeverni dio dnevno prostorno dinamički "pulsira", ljudi se kreću. Na taj način ovo područje reproducira svoju ekonomiju, ljudi svoju zaposlenost i prihode, a čitava naselja i obitelji svoj opstanak. Vitalnost ovog prostora se obnavlja kroz godine i godine upravo zahvaljujući značajnom kretanju dnevnih radnih migranata.

Kada tome pribrojimo učenike koji idu u osmogodišnje škole, a posebno u srednje škole, nedvojbeno je jasno da ovakvo dinamičko prostorno ponašanje lokalnih ljudi ima svoju važnost i vrijednost.

Važna napomena: stav o tzv. ravnomjernom razvoju mreže naselja Istre ponavlja se kroz različite generacije Prostornih planova Istre od šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća²⁵. To je lijepa zamisao, pravedna, sklona vrijednosti jednakosti, ali se i u stvarnosti razvoja Istre i drugdje u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji pokazala kao ideologijska (urbanistička) bajka koja se nikada neće ostvariti jer nije imala ekonomski temelj!

Prijedlog integralnog "vrijeme/prostor" – socio-prostorno dinamičkog modela organizacije života u cjelokupnom istarskom prostoru koji smo iznijeli držimo korisnim i za prostorno uređenje i društveno uređenje življenja i u pograničnom području Istre.

Naime, nije dozvoljeno u ovoj sociološkoj analizi zaboraviti na jedan od ključnih nalaza demografske studije. U toj se studiji ustvrđuje kako je „ prirodno kretanje u razdoblju 2001. – 2013. za koje su podaci trenutno dostupni pokazuje prirodni pad stanovništva ukupnog pograničnog dijela Istarske županije. U pograničnom području Istre ukupna bilanca rođenih (živorođenih) 3.295 stanovnika, a umrlih 4.076 ukupan prirodni pad iznosi 781 stanovnik ili prosječno godišnje 60 stanovnika. Takvo prirodno kretanje u istom periodu obilježje je i Istarske županije u cjelini. U čitavom trinaestogodišnjem razdoblju, negativan prirodni prirast na djelu je u svim općinama/gradovima“.

Ovaj trend će se nastaviti, a možda i produbiti, ako se ukratko elaborirani socioprostorni model opstanka Istre kao „život tkiva“ dalje ne razvija i modernizira u nizu aspekata. Tradicionalne oblike življenja i njegove ekološke i sociopsihološke prednosti treba zadržati i čuvati kao posebno istarsko blago. Međutim, ostati na tome – to neće biti niti dovoljno, a niti moguće.

Valja modernizirati i – ako je moguće – pojeftiniti pokretljivost kako u ravni infrastrukture tako i u oblicima prometanja i komuniciranja. Valja na temelju snage i mogućnosti povezivanja ljudi koju sadrži internet, te gajenja vrednota uzajamne potpore i nove solidarnosti među lokalnim ljudima unapređivati fleksibilnost i brzinu prometovanja kroz Istru, uključivo i njen pogranični dio. Dakako, to se odnosi i na prometovanja između Slovenije i Hrvatske koja su danas 2015. godine su pogledu javnog prometa kroz godinu svedena gotovo na nulu.

²⁵ Osobno smo sudjelovali u izradi Prostornog plana Istre iz 1977- 78. godine (Izrađivač. Urbanistički institut SRH, Zagreb, planer voditelj: Tonko Radica) obišavši na terenu sve tadašnje općine.

U okviru ambicije za unapređenjem teritorijalne suradnje između Hrvatske i Slovenije, koja je implicirana u "filozofiji" ovoga projekta, vrlo važnu ulogu imaju dva procesa:

1. Rješavanje granične linije na kopnu i moru u Piranskom zaljevu;
2. Unapređenje uređenosti, režima i broja graničnih prijelaza na području Istre, kako sa slovenske tako i s hrvatske strane.

Karta graničnih prijelaza između Slovenije i Hrvatske na području Istre

Susjedne pogranične općine u Republici Sloveniji su Piran, Koper i Hrpelje-Kozina. Tako na kopnu Grad Buje graniči s općinama Piran i Koper, općine Grožnjan, Oprtalj i Grad Buzet samo s Općinom Koper, a Općina Lanišće s općinama Koper i Hrpelje-Kozina. Na tom potezu šest je graničnih cestovnih prijelaza.

Stalni međunarodni granični cestovni prijelazi I.kategorije su:

- A. Plovanija – Sečovlje (Grad Buje – Općina Piran),
- B. Kaštel – Dragonja (Grad Buje – Općina Piran);
- C. Požane – Sočerga (Grad Buzet – Općina Koper).

Stalni međdržavni granični cestovni prijelaz II. kategorije:

A. Jelovice – Podgorje (Općina Lanišće).

Ovaj granični prijelaz Jelovice – Podgorje, do sklapanja međdržavnog Ugovora o cestovnim graničnim prijelazima između Republike Hrvatske i Republike Slovenije, privremeno je otvoren za međunarodni putnički promet od 1. srpnja 2005. godine – Općina Kopar).

Granični prijelazi za pogranični promet sa RS:

- A. Lucija – Brezovica (Općina Oprtalj – Općina Kopar);
- B. Slum – Rakitovec (Općina Lanišće – Općina Kopar).

Od svibnja 2015. granični prijelaz za pogranični promet Lucija – Brezovica (Općina Oprtalj – Općina Kopar) otvoren je za međunarodni putnički promet u radno vrijeme od 6 do 22 sata.

Iskustva iz ljeta 2015. su pokazala da je prijelaz Lucija – Brezovica na području općine Oprtalj bio korišten u značajnoj mjeri. Turisti su, naime izbjegavali jako velike gužve i čekanja na prijelazima Kaštel i Plovanija. Domaći ljudi također preferiraju u ljetnim gužvama ovaj prijelaz jer im olakšava odlazak na posao, u šoping, štedi im vrijeme na putu npr. za Zagreb ili radi nekih drugih potreba.

Sustav HR- SLO graničnih prijelaza je danas nedovoljno kvalitetan. Na Kaštelu i Plovaniji nekoliko ljetnih mjeseci je preopterećen.

Na graničnom prijelazu Požane – Sočerga kod Buzeta ograničen je zbog kvalitete ceste promet za teretna vozila jače nosivosti. Ova će cesta 2016. godine ići u temeljnu rekonstrukciju i neko će vrijeme biti zatvorena za prometanje.

Mali prijelaz – onaj II kategorije na Čićariji kod Jelovica funkcionira dobro, ali nije naprosto lociran na jačoj prometnici te stoga nema neku važniju ulogu.

Dva mala prijelaza za pogranični promet su korisna i valja ih i formalno i stvarno promovirati u prijelaze višeg ranga. To se posebno odnosi na prijelaz Lucija – Brezovica koji najkraćim putem, "vertikalno" vodi za Trst, Ljubljanu pa i Zagreb. Dakako, profil ceste je danas izrazito nezadovoljavajući.

26

Podizanje kvalitete graničnih prijelaza i prometnica preko granice (šire i kvalitetnije), unapređenje režima korištenja (non-stop) i niz drugih rješenja bio bi prilog unapređenju teritorijalne suradnje između Hrvatske i Slovenije. Ovo košta i više volje i više financijskih ulaganja. Mnogo više nego što je uloženo do sada.

²⁶ Iz intervjua u općini Oprtalj smo saznali da su se u ljeto 2015. dešavale situacije da je zbog nedostatne širine ove prometnice, a pojačanog ljetnog prometa, ne jednom dolazilo do situacija da se veća i šira vozila nisu mogla mimoći. Promet je pogranična policija tada privremeno obustavljala. Inače, na tom graničnom prijelazu u dubokoj brdskoj prirodi policajci HR i SLO sjede u zajedničkom kontejneru i odlično surađuju!

Cjelovitim čitanjem empirijskih terenskih nalaza i sa slovenske i s hrvatske strane otvorit će se mogućnost skiciranja budućnosti ovog pograničnog prostora s obje strane kao cjelovitog.

Dakako, danas postoji još relativno tvrda „Šengen granica“ između Slovenije i Hrvatske. U tim uvjetima teško je artikulirati ideje i koncepte cjelovitog, organski višeslojno i gusto povezanog istarskog prostora bez obzira na državne granice.

Riječ je *de facto* o pretežno zelenom i atraktivnom području od mora do planina²⁷ unutar oko 50 kilometara²⁸, o pretežno brdskom prostoru iznad 300 m/nm izuzetne ekološke, biološke²⁹ i ambijentalno-estetske vrijednosti.

No, moguće je – zamisliti da će i Hrvatska kroz nekoliko godina ući u Šengen režim te tako ima smisla razmišljati o modusima bolje buduće suradnje i produktivnijim procesima razvojnog i životnog ocjelovljenja ovih pograničnih prostora poluotoka Istre.

Riječ je o geografski i povijesno vrlo posebnom poluotoku, jakog identiteta, koji se kao velik trokut zabija u Jadransko more i seže od Rta Kamenjak na samom jugu, do mjesta Muggia u predvorju grada Trsta i vrhova Čičarija na sjeveru.

²⁷ Čičarija ima najviši vrh Velik Planik od 1272 metra, duga je oko 45 km, široka 10 do 15 km (površina oko 500 km²), prosječno visoka 700 do 800 m.

²⁸ Od Umaga do Lanišća ima 46 kilometara zračne linije, a 71 kilometar cestom.

²⁹ Jedan od dokaza za ovo je predstavljen u knjizi: „Biljni svijet livada i pašnjaka Čičarije“, autori: Mihaela Britvec, Sandro Bogdanović, Ivica Ljubičić i Ivana Vitasović Kosić s Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2013. godina). Knjiga na pristupačan način prikazuje 100 biljaka koje su najčešće na livadama i pašnjacima Čičarije i predstavlja vodič kroz jedinstveno bogatstvo ljepote i raznolikosti biljnog pokrova Čičarije.

7. LITERATURA

1. Britvec, Mihaela; Bogdanović, Sandro; Ljubičić, Ivan; Vitasović Kosić, Ivana(2013): „Biljni svijet livada i pašnjaka Čičarije“, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
2. Korenčić, Mirko (1979): Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971., JAZU, Zagreb.
3. Lay, Vladimir i Zupanc, Ivan (ured.): Monografija Oprtalj, Općina Oprtalj, 2008.
4. Wertheimer-Baletić, Alica (1999): Stanovništvo i razvoj, Mate, Zagreb.
5. Zupanc, I. (2004a): Demogeografski razvoj Istre od 1945. do 2001., Hrvatski geografski glasnik, 66 (1), 67–102.

Izvori

1. Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2011., www.dzs.hr (4.7.2015.)
2. Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujak 1991., Stanovništvo prema narodnosti po naseljima, Dokumentacija 881, DZS, Zagreb, 1992.
3. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, Statistička izvješća 1167, DZS, Zagreb, 2003.
4. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., www.dzs.hr (4.7.2015.)
5. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Metodološka objašnjenja, www.dzs.hr (4.7.2015.)
6. Središnji registar prostornih jedinica Republike Hrvatske, Državna geodetska uprava, Zagreb, 2013.

8. PRILOZI

Prilog 1 Anketni upitnik

Prilog 2 Lista pitanja za intervju

PUT UP

I S T R I J E

Operativni program Slovenija – Hrvatska 2007-2013 /

Operativni program Slovenija – Hrvatska 2007-2013

Prostorno uređenje teritorija – unutrašnjost i priobalje Istre (PUT-UP ISTRE) / *Prostorska uređenje območja – notranjost in primorje Istre (PUT-UP ISTRE)*

ANKETNI UPITNIK ZA STANOVNIKE NASELJA

ISTARSKOG POGRANIČNOG PODRUČJA U REPUBLICI HRVATSKOJ I REPUBLICI SLOVENIJI

listopad , 2015

Napomena: upisati odgovor na naznačenu crtu ili zaokružiti jedan od ponuđenih odgovora.

Osnovi podaci o mjestu i ispitaniku

1. **Grad ili općina:** _____
2. **Sugovornik – sugovornica, , navršeni broj godina** _____
3. **Obrazovanje**
 - 3.1. bez škole
 - 3.2. nezavršena osnovna škola
 - 3.3. završena osnovna škola
 - 3.4. završena srednja škola
 - 3.5. završena viša, visoka škola ili fakultet
4. **Zaposlenost**
 - 4.1. rad u ustanovama na proračunu
 - 4.2. rad u proizvodnji i uslugama – privatni sektor
 - 4.3. osobni privatni sektor – rad za sebe (uključivo poljoprivrednik)
 - 4.4. umirovljenik /umirovljenica
 - 4.5. nezaposlen
 - 4.6. učenik ili student – (uzdržavani)

Ocjena osnovnih razvojnih problema i sadašnje kvalitete življenja - priobalje / unutrašnjost:

5. **Koji su glavni problemi svakodnevne kvalitete življenja za domaće ljude u Vašem mjestu ?**
/Maksimum tri odgovora/

1.

2.

3.

6. **Prijedlozi - što treba izgraditi, uspostaviti, promijeniti u narednih 10 – 20 godina da bi kvaliteta života u vašoj općini /Gradu bila na višoj razini a potrebe lokalnih ljudi više i kvalitetnije zadovoljene? – priobalje / unutrašnjost;**
/Maksimum tri odgovora/

1.

2.

3.

7. Vaša ocjena osnovnih razvojnih problema u pograničnom teritoriju SL- HR? - priobalje / unutrašnjost;

/Maksimum tri odgovora: /

1.-----

2.-----

3.-----

8. Koji broj ljudi iz Vašeg mjesta na dnevnoj/tjednoj bazi ide na rad u Sloveniju ili Italiju (dnevne / tjedne radne migracije) – priobalje / unutrašnjost?

1. 1
2. 2-5
3. 6-10
4. 11-20
5. 20-50
6. Više od 50 - Koliko? -----
7. Ne znam

9. Molim Vas recite Vašu ocjenu mogućnosti razvoja poljoprivrede i stočarstva u Vašem dijelu pograničnog područja Istre:

10. – 11. Molim Vas recite Vašu ocjenu što valja a što ne u načinu kako se razvija turizam u:

10.1. Priobalju hrvatskog dijela Istre

Valja:-----

Ne valja:-----

10.2. Priobalju slovenskog dijela Istre

Valja: -----

Ne valja: -----

11.1. U kontinentalnom dijelu hrvatskog dijela Istre

Valja: -----

Ne valja: -----

11.2. U kontinentalnom dijelu slovenskog dijela Istre

Valja:-----

Ne valja: -----

Prekogranična suradnja, razmjena dobara i ljudi, aktivnosti

Ovdje će nas više zanimati kako živi lokalna zajednica uz granicu, u pograničnom području. Zanimat će nas pitanja o stupnju prekogranične suradnje, o institucionaliziranosti prekogranične suradnje, o procesima razdvajanja, o državnoj brizi za rubna, pogranična područja, i slično.

- 12. Osjećaj subjektivne regionalne pripadnosti i kulturalnog identiteta je emotivna i duhovna odrednica ponašanja lokalnih ljudi u pograničnim općinama i gradovima istarskog poluotoka.**

Da li Vi sami sebe nekako određujete u smislu regionalne pripadnosti? Ako da kako?

- 13. U čemu se na razini svakodnevnice i običnih ljudi očituje prekogranična suradnja u Istri između SLO- HR? Koji su socijalni akteri nositelji suradnje, koji su oblici, povodi, prigode?**

Molimo, opišite nam: -----

- 14. Što usporava, smanjuje pa i ugrožava ovu suradnju, što razdvaja ljude na pograničnom teritoriju u hrvatskom i slovenskom dijelu Istre? /maks. 3 odgovora/**

1. -----

2. -----

3. -----

- 15. Što su SLO i HR kao države učinile od 1991.- 2015. za rubna, pogranična područja svojih dijelova Istre a što su propustile učiniti?**

15.1. Što su dobro učinile /maksimum tri odgovora/:

15.1.1. -----

15.1.2. -----

15.1.3. -----

15.2. Što su propustile učiniti?

15.2.1. -----

15.2.2. -----

15.2.3. -----

16. Republika Slovenija je postala članicom 2004. godine, Republika Hrvatska tek 2013. Do kakvih promjena je tijekom razdoblja 2004. – 2013. došlo u prekograničnim procesima i odnosima između istarskih SL – HR pograničnih područja s obje, u to vrijeme relativno „tvrde“ strane granice?

/Maksimum tri odgovora/

16.1.-----

16.2.-----

16.3.-----

17. A do kakvih promjena je u životu u prekograničnom teritoriju na istarskom poluotoku došlo u posljednje dvije godine, u razdoblju od 1.7. 2013.- 1.7. 2015.?

/Maksimum tri odgovora/

17.1.-----

17.2.-----

17.3.-----

Mogućnosti razvoja i unapređenja pograničnih odnosa / suradnje

18. Prijedlozi za institucionalna i zakonodavna rješenja s više razine koja bi unaprijedila kvalitetu življenja i stupanj razvoja pogranične Istre;

19. Prijedlozi za drugačije, suvremenije, učinkovitije prometno povezivanje i prelaženje državne granice HR- SLO u oba smjera na svim točkama prekograničnog područja - čemu biste dali apsolutni prioritet:

Prostorno planerska pitanja:

20. Kako ocjenjujete kvalitetu prometnog rješenja unutra samog mjesta življenja?

1. odlična 2. dobra 3. loša

21. Kako ocenjujete međusobne prometne veze između većih naselja u pograničnom području slovenske i hrvatske Istre?

1. odlične 2. dobre 3. loše

22. Vaša ocjena kvalitete postojeće infrastrukture u Vašem mjestu (vodo opskrba, odvodnja, elektro-opskrba)?

1. Vodoopskrba: 1. odlična 2. dobra 3. loša

2. Odvodnja: 1. odlična 2. dobra 3. loša

3. Elektroopskrba: 1. odlična 2. dobra 3. loša

23. Da li po Vašem mišljenju u Vašem mjestu ima mogućnosti širenja građevinskih područja?

- a) da
- b) ne

24. Da li po Vašem mišljenju izgradnja novih naselja ugrožava krajobrazni identitet Vašeg mjesta?

- a) da
- b) ne

ZAKLJUČNO:

25. Vaš eventualni dodatni komentar na temu „prostorno uređenje, unapređenje kvalitete života i razvoja pograničnog područja slovenske i hrvatske Istre“:

/teme i/ili problemi koje nismo obuhvatili pitanjima a po Vašem mišljenju su važne:

Anketar: _____

Mjesto: _____

Datum: _____ 2015.

PUT UP

I S T R E

Operativni program Slovenija – Hrvatska 2007-2013/

Operativni program Slovenija – Hrvaška 2007-2013

Prostorno uređenje teritorija – unutrašnjost i priobalje Istre (PUT-UP ISTRE) / *Prostorska uređitev območja – notranjost in primorje Istre (PUT-UP ISTRE)*

LISTA PITANJA ZA INTERVJUE U JLS – županija Istarska, te gradovi i općine ISTARSKOG POGRANIČNOG PODRUČJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

rujan 2015

Prethodna napomena: *Regionalna suradnja je jedna od političkih „mantri“ EU. Uključivanjem Hrvatske u Europsku Uniju intenziviralo se je značenje regionalnog razvitka. Istaknuta je potreba regionalnog povezivanja na aktivnostima u gospodarskom, socijalnom i kulturnom razvitku, posebno graničnih područja. U proteklim godinama realizirani su neki projekti preko granične suradnje u regijama Gorskoj kotara i Podravine koji se temelje na europskoj inicijativi „Interreg“.¹*

O pograničnoj suradnji Slovenije i Hrvatske postoje i korisni članci koje smo konzultirali prilikom izrade ove liste pitanja.²

¹ Riječ je o tri projekta prihvaćena na natječajima, od čega dva goranska i jedan podravski. Goranski programi su «Svijet Kupe» i «Amamo», pri čemu se «Svijet Kupe» oslanja na suradnju Slovenija- Hrvatska, dok se «Amamo» oslanja na hrvatsko-talijansku suradnju. Treći projekt iz Podravine «Dravska bicklistička staza» od Legrada do Pitomače unutar je "In- terreg" programa Hrvatske i Mađarske.

Vidjeti u: V.Mikić: RAZVOJNI PROGRAMI ZA POGRANIČNA PODRUČJA HRVATSKE, „Građevinar“ 62 (2010) 2, 123-131 str. Zagreb.

² Vidjeti na pr: Dr. Zoran Stiperski / Dr. Vera Kochi Pavlakovich / Dela , 16, 2001, 119-134 str, Ljubljana.
ODNOSI I VEZE U PRIGRANIČNIM PODRUČJIMA NA PRIMJERU HRVATSKO- SLOVENSKE GRANICE

Društveni i ekonomski / razvojni status pogranične Istre u IŽ (1990 – 2015) – priobalje / unutrašnjost - opća ocjena

Kvaliteta življenja i potrebe lokalnog življa

Ovdje će nas zanimati postojeća kvaliteta življenja i stupnja zadovoljenja potreba lokalnog življa, te prijedlozi i planovi za unapređenje ove kvalitete.

Uz to nas zanima procjena mogućnosti razvoja poljoprivrede (pretežno unutrašnjost), te ribarstva (priobalje) i turizma (pretežno priobalje, ali i unutrašnjost) kao nosećih ekonomskih djelatnosti održivog razvoja u ovom području.

- 1. Osnovi aktualni podaci (2014 /2015) o županiji / gradu / općini;**
- 2. Ocjena osnovnih razvojnih problema i sadašnje kvalitete življenja - procjena održivosti trendova - priobalje / unutrašnjost;**

/Broj jedan: razvojno nepovoljni demografski trendovi (vidjeti recentnu demografsku studiju dr sc Ivana Zupanca napravljenu za ovaj projekt); odlazak mladih; stanje (ne)zaposlenosti; opseg umirovljeničkog- staračkog korpusa žitelja; odumiranje zaseoka i sela u zaleđu, posebno u brdsko-planinskom dijelu; teškoće dinamičnije kupovine-prodaje nekretnina zbog imovinskih odnosa; porast sekundarnog stanovanja- pražnjenje naselja izvan sezone i sl./
- 3. Koji broj ljudi na dnevnoj ili tjednoj bazi iz pogranične zone Istre ide na rad u Sloveniju ili Italiju (dnevne / tjedne radne migracije) – priobalje / unutrašnjost?**
- 4. Prijedlozi - što treba izgraditi, uspostaviti, promijeniti u narednih 5 - 10 godina da bi kvaliteta života u pograničnom području bila na višoj razini a potrebe lokalnih ljudi više i kvalitetnije zadovoljene? – priobalje / unutrašnjost;**
- 5. Procjena mogućnosti razvoja poljoprivrede i stočarstva u kontinentalnom dijelu pograničnog područja;**
- 6. Procjena mogućnosti razvoja turizma u priobalju ali i u zaleđu (Gornja Bujština, Čićarija); pitanja ovladavanja razvojem turizma u priobalju (Buje, Umag, Novigrad) smjeru podizanja kvalitete ponude + smanjivanja gužve i neugode u ljetnim vršnim mjesecima;**
- 7. Procjena mogućnosti unapređenja ribarstva u zoni pogranične Istre.**

Prekogranična suradnja, razmjena dobara i ljudi, aktivnosti

Ovdje će nas više zanimati kako živi lokalna zajednica uz granicu, u pograničnom području. Zanimat će nas pitanja o stupnju prekogranične suradnje, o institucionaliziranosti prekogranične suradnje, o procesima razdvajanja, o državnoj brizi za rubna, pogranična područja, o subjektivnoj pripadnosti lokalne sredine, i slično.

8. Osjećaj subjektivne regionalne pripadnosti i kulturalnog identiteta - emotivna i duhovna odrednica ponašanja lokalnih ljudi u pograničnim općinama i gradovima istarskog poluotoka;
9. Karakterizacija i ocjena odnosa HR –SLO na istarskom prekograničnom području u svim relevantnim aspektima – prednosti nedostaci - priobalje / unutrašnjost;
10. U čemu se na razini svakodnevnice i običnih ljudi očituje prekogranična suradnja u Istri između SLO-HR? Socijalni akteri suradnje, oblici, povodi, prigode;
11. Što usporava, smanjuje pa i ugrožava ovu suradnju, štoviše što razdvaja ljude na pograničnom teritoriju u hrvatskom i slovenskom dijelu Istre?;
12. Što si države učinile od 1991.- 2015. za rubna, pogranična područja a što su propustile učiniti?;
13. Republika Slovenija je postala članicom 2004. godine, Republika Hrvatska tek 2013. Do kakvih promjena je tijekom razdoblja 2004. – 2013. došlo u prekograničnim procesima i odnosima između istarskog pograničnog područja s obje, tada „tvrde“ strane granice?
14. Do kakvih promjena je u prekograničnom teritoriju došlo u posljednje dvije godine, u razdoblju od 1.7. 2013.- 1.7. 2015.?

Mogućnosti razvoja i unapređenja pograničnih odnosa / suradnje

15. Problemska područja na kojima je moguć kvalitetni pomak u razvoju Istarskog pograničnog područja i Istre u cjelini uz uvjet sinergijskog, zajedničkog planiranja i djelovanja- priobalje / unutrašnjost;
16. Prijedlozi za institucionalna i zakonodavna rješenja s više razine koja bi unaprijedila kvalitetu življenja i stupanj razvoja pogranične Istre;
17. Prijedlozi za drugačije, suvremenije, učinkovitije prometno povezivanje i prelaženje državne granice HR- SLO u oba smjera na svim točkama prekograničnog područja;
18. Izravni prijedlozi (cestovne prometnice, načini, režimi) za bolje prekogranično prometno povezivanje – priobalje- unutrašnjost;

Na kraju:

- 19. Vaš prijedlog za rješavanje crte granice između HR-SLO u Piranskom zaljevu i na liniji kopna u neposrednom zaleđu (Dragonja).**
- 20. Samostalni prijedlozi i komentari sugovornika na osnovnu temu intervjua.**

Kraj

